

10069)

Kgaoganyo

0-16

13

Bogare

K34/120^F Motubatsi 1 ^b/₈₉ ^c

Letlakala.

314. Pheta-thaaga le maina a tše dingwe..... 902-903.
315. Ka mephatho ya basadi (methepana)..... 904.
316. Afa di a swana ditshêpô tša menyanya le
tša tlhabanong?..... 905 le 908.
317. Maatsoku o tantše moloi wa dithuri..... 906-907.
318. Ka mphoma wa Mohlatsengwane..... 909-910
319. Ba bolokilwe kae magoši a Marota?..... 911-912.
320. Maina a bjaana le a menwana ka Sepedi le
.... Seisemane "English"..... 913-914.
- .... Tlhlathollo Legofsi le Sekomê..... 916-917.
321. Ba hlabilwe mmeta kgaladi ya mmowelete
.... Marota-boteng!..... 915-918.
322. Badimo ba thabana ye bitšwago Sešpê.(I). 919-922.
323. Tše dingwe dikoma tša dingaka-baloi le. 923-925.
.... khupamarama ya Marota Tubatse.....
324. Bathei ba motse wa Bogwaša.(Nabcomkoppies) 926-929.
325. Go ya le go bowa badimong (II)..... 930-932.
326. Ledimo! Ledimo! Ledimoo! ..... 933-934.
327. Matsogô mabedi a hlôyana go jeng..... 935-937.
328. Tshetsholo ka boipušo 1951..... 938-939.
329. Maina a dithaba le a dinoka tše di
êlêlago ka Tubatse..... 940-942.
330. Setia godimo, setia ngwana wa moloi..... 943-944.
331. Sebatakomo! feta kgomo o tšeê motho!.. 945-946.
332. Naa borrawešu afa ba be ba tseba go
itirêla mollô? (S.I.)..... 947-949.
333. " " " " "
" " (S.II.)..... -, 950.
334. Di tlo fêla neng go ahliwa tša Marota-
boteng..... 951-952.
335. Seantlo Mankopodi Thulare a ka se
lebalwe..... 953-955.
336. Naa batho ba Mapanye ba bowa kae ba
binang?..... 956-958.

Kgaoganyo

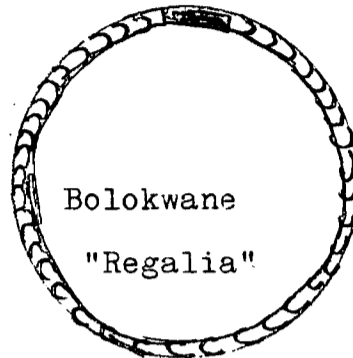
Bogare

Letlakala.

337. Ka boripanyana ditaodišo mabapi le
maphelo a bona..... 959-963.
338. Thuta bogolong ka mmame le tatane..... 964-965.
339. Dišema košana tša fsifising tša sepedi... 966-967.
340. Dinatla tša A.M.E. Church fa Geluks
Location ..... 968-972.
341. Ping le pinyana le majakane..... 973-975.
342. Bojakane goba majakane ke go reng?..... 976-978.
343. Tsela kgologolo go latiwa lebila..... 979-982.
344. Dikgola-morithi tša A.M.E. Church Suid
Afrika..... 983-984.
345. Molato wa kgobošo ka molomo..... 985.
346. Borrawešu ba hufišitše diphōšōlō..... 986-990.
347. Ka tša pušo ya mofenyi le mofenywa..... 991-992.
348. Serētō sa Republik II van Suid Afrika
.... ka: Mohumagadi Dorothy Maletsiri M. Motubatsi 993.

Pheta-thaaga le maina a tše dingwe.

(Fig 1).

- (a). Pheta ya thaaga ge etatilwe e bitšwa gore ke:-
 Bolokwane. Pheta ye, ke yona Sehlahamo sa Borōna bja Magoši le Makgōmana a setšhaba sa Bapedi ba Thulare mehleng ya kgale le mehleng yeno; e aparwa melaleng ya dikgoši le mahumagadi le bakgōma ba leloko la madi a pušo ya Bapedi.
- (b). Ka moka methepa ye etšwago ka kgorong ya mošate (Moshata) go ba Mabōnē a metse le metsana a fiwa Bolokwane bjoo, gore ebe kgonthišo le taetšo ya Bjana bja-kgoši "Princess" go bohle ba selete sewo a tšenago go sōna ka la Setima-mellō.
- (c). Mohumagadi Lekgolane kgaitšedi ya kgošana. Malekutu morwa wa Thulare I, ga a nyalwa ke kgoši Ramphelane N Nkadimeng wa ba Bina-Tau, e bile mothepa wa mathomo wa go apešwa pheta ye; ke ge Marota ba sa agile gae Mogokgomeng (Mōkōrorwane) "Steelpoort Station".
- (d). Potšišo:- Ere naa pheta ye etšwa kae, e be e dirwa ke bomang? Mokgalabjwe. Ramotšatši Peterose morwa wa mokgomana. Mampšhwe Phala e be ele monna wa tsebo "Knowledge" ya go tološa mabjwe go dira tšhipi ka Mouba, eupja; "O re pheta Borrawešu ba re; ga ba tsebe modiri wa yōna. Ba re: Kgoši Thulare I o be a di rēka kuwa bohlabatšatši bja Leboa Northern-East go Maporošiši "Portugese" ka dipolai tša ditlou

903

"Seventeenth Century" O re ke ge tatagwe-kgoši Morwamotshe I a sa phela gona mo Mokōrōrwane."

(e) Ka moka Mathuna-tshipi go tšibjwa go rulwa tšekhu:-

(1). Leruma. (2). Mogoma. (3). Letsolo. (4). Lebššêkô.

(5). Petlwana. (6). Ngina. (7). Tshaana. (8). Mphiri wa

kgôhlô le mabole a methepana le go kgabiša mebza ya dithari tša maseya "babies"

(f) Setšhepo sa Bapedi go swantšha pheta, ke ka digaahla tša mae a Mpšhwe gomme dikgohlêlwa dintšêtêlêgwana, dithulwe mashobana, difollelwe ka lenti goba lešika; gomme sōna se bitšwa Mohlaka.

(g) Maina a dipheta tšeo dibonwego ka maporoshiše le makgowa "Europeans" šia:-

(1). Pheta ya Thaaga. (2). Tshupjane. (3). Maatshêkô.

(4). Nntlooko. (5). Maritagane. (6). Bokokotane.

(7). Madiakgamane. (8). Lehlake. (9). Kgadimane.

(10) Kgakabashabi. (11). Namone. (12). Nankgwatshane.

(13). Maakoro. (14). Matlapane. (15). Tholana.

(16). Tshinôrô (17). Letšika. (18). Hlo. (19) Mobu.

(20). Dikgoto.

NB. Lemoga gore motho moso wa leno la Afrika le yena, o nale tsebo ya mabjwe, go foroma tšhipi; le ge mehleng yeno ba gakišitswe ke melaš ya ditokêlô tša meêpô.

Kgaoganyō 315.

Ka mephatho ya basadi (methepana).

Fa kgaoganyong ya, ga e na ntlha ka gobane maina a mephatho ka Sepedi a fo swana le a go relwa motho, gomme ka mokgwa o bjalo re thomiša ka pušo ya Moswaredi Kgoloko Sekwati Thulare:-

(Ngwaga)	(Kgoši)	(Hlōgō)	(Mphatho)
(neng)	(mang;)	(mphatho:)	(leina:)
1883	Kgoloko.	Maapetle	Mapoko.
1898	Thorometšane II	Diphale	Matlosa.
1904	Sekhukhune II	Ngwanamohube	Masoka.
1910	"	" *Leganabatho	Mapōgō.
1919	"	" Mpetshē	Maputla.
1926	"	" Diphala	Matlosa.
1928	"	" Thorometšane	Masoka.
1939	"	" Lekgolane	Masanya.
1951	A/chief Morwamotshe	Tlakale	Medibu.

* Bapedi ba nale tsebo ya maina akhwe a mephatho "meanings" gore e retšwe ka mabaka afe? Temoshwana:- Maputla - ke gore; Ditsheledi go mphatho o mongwe. Maina ka moka, a felwe ka dika goba tirēgō ya se sengwe magareng a setšhaba go bodikeng bja dibulodi tšewe: Medibu - Megokare ya noka Mehloga-selemo.

=* Leganabatho ke leina letee le la Maanyaku: mphatho wa mapōgō ke wona wa Maanyaku - kgaitsemi ya Sekhukhune II. mothepa woo e be ele setima-mello ga Mphahlōla.

Afa di a swana ditshêpô tša menyanya le tša tľhabanong?

Sowaa! Ga e se fela sa Nkwe, sona se aparwa ke bakgômana ba bagolo tľhabanong, bawo ba bitšwago Maapara nkwe, ke gore; diketapele ntweng: Nkwe ga e apare ke mafšwega, ka gobane ke pontšo e bonwago le ke bawe le hľabanago le bona goba manaba e lena.

Ditshêpô tša menyanya šidi:-

- (a) Pheta ya thaaga (Bolokwane)
- (b) Ngina.
- (c) Nkwe.
- (d) Morepjane.
- (e) Letshelane.
- (f) Maokodi.
- (g) Hlorwane.
- (h) Ditľwahlwadi.
- (i) Megatla.
- (j) Diaala (mesela ya dibatana).
- (k) Meteška (mafofa a mpshwe).
- (l) Kgare ya metlwa ya Noko.

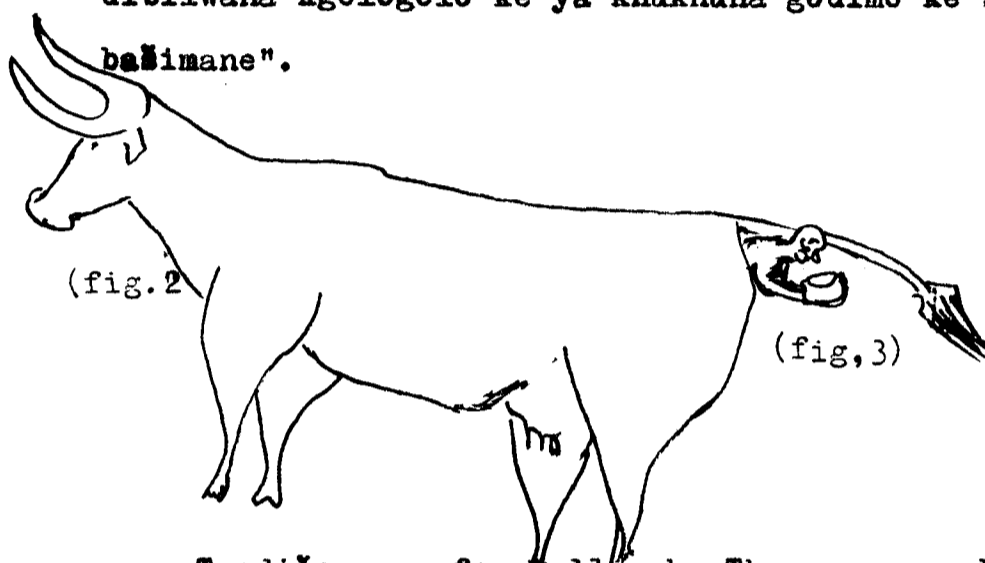
(m) Sefoka sa mafofa a dimphwe ke sa lethabo la manyalo le kgorosho ya dialogane, ga masogana a phethile thato ya kgoši le batswadi; ke gore ke taetšo ya gore re tšo fenya mabothatha a kôma. Lehono re banna re nale ditokšlô tša mekgwa le melaô ya Serota, lethabo la kgoši ke go ba amogela ka sefoka sa borêna bja Bapedi ba Thulare. Gomme ga e le dialoga tša basitsana, tšona ga ba hlakšlšlwe ka sefoka; ka mokgwa wa Serota. Mohuta wa ba bina Tau wôna, o hlakšlšla masogana le methapa ka sôna.

Maina a ditshêpô tša ntwana (L.-908).

Kgaoganyo 317

Maatsoku e tantšhe moloi wa dithuri

Mokgomana Tsšké Moršwane Sekwati ka ngwaga wa (1911);
o kile a tanya moloi (mloyi) ka dipheko tša senna-nna.
Kgomogadi ye, leina la yōna ba be bare ke:- "Maatsoku a bo
dibilwana kgologolo ke ya khukhuna godimo ke šia melawana ya
bašimane".

Taodišo ye, efo utullwa ke Thamaga ya mabjana ka baka la
go leša-hlong, go bonwa ga motho a photloga ka motsileng
"Rectum" wa kgomo e phela. Thuuri ye e swaregile, e kgakilwe
dipheko difaretše kgomo, moloi o tantšwe ka Mahōpē "Shoulders";
a na a shirašira ngaka-baloi monna-wa banna, Mabowalekgomo
makete. Baloi ba ja boteng bja kgomo e sepela, ba gama mafsi
bošego, ba romela Metsololo go anywa dikgomo le dipudi le dinku
le batswetši ba batho ba robetše borokong bošego. Ge go ka
hlathollwa mediro ya baloi, leagō la motho moso le bophelong
bjo bosenyago kgopolo ya thatano ya moloko; Sekgino sa thuto
"Education" le bokrisete "Christianity" ke boloi. Batho ba
bantši bare: Dingaka tša sesotho le baloi, ke bona ba rakago
Pula ka dihlare-tša dibešla (ditšhila). Naa wene, o rata go
ithuta boloi? Ke potšiso ya ngakabaloi go rataboloi: Phetolo-
Bona ge Pheladi! Wene, o ratile selo se segolo, gomme se se
thata go dilo tše šoro lefaseng, bohlale bja mahlanjana a
bothuri-motho; batamēla gomme sa mathomo loba tshidi ye ka
namane ya sethōlō.

K34/120

907

Tliša monwana wa gago wa tšhupa "Index or fore finger" ke go tlišeletše ka tshidi ye ya boloi. Bjale ge go fedile a riye gae o ye o dire ka tašlō tše:-

(a). O seke wa kgētha baneng ba gago, o tloge o šupa ngwana wa mathomo wa gago ka monwana wo wa go hlabēlwa tshidiboloi, ke yēna e tloge ba sethuri sa lapa la gago; ge o ka šupa o šle gomme a hwa legatong la yo thagaletswalo monwana woo o ka se ke wa fōla go ōpa, mosegare le bošego.

(b). Ge ele gore, wene o rata letšibolo le la gago ka kudukudu, e ka ba bokaone wa šupa monna wa gago, gwa a hwa yēna gomme wa dira dithuri-boloi ka serithi le ka mmele wa gagwe; gōna monwana woo wa gago o tlo fōla go ōpa.

(c). Motsololo ke sethwana "Subsistence" sewo se tšwilego mmeleng wa mohu, ka ditiro tša seloi go ditopo tša baloiwa diphupung tša ditshwene tša bona.

■ Bauba goba Pheladi! Boloi bo a galaka le seke la duma ga baloi ba nale dithuri tšewo dibahlankēlago.

(Kutullo 22; 15:)

Ditšwa Letlakaleng la 905.

Ditshepô tša senna tša tľhabanong.

Monna ofe le ofe, o nale ditshêpô tša gagwe ka lapeng labo goba la gagwe, sešma sere: "Tau ga di adimane mššno."

Ka mokgwa le molao wa sepedi, ge lešogana ka gabo lōna go hwetšega tľhaêlêlê ya tša botshepi bja tša menyanya goba tša marumo, ke tšwanêlôgore yēna ka noši a dihlošse: gape ke kgobogo go mang le mang, mohlang mokgosi o hlabja ore: Sebatakgomo! Manaba! Borrawešu bare: "Pôš ya mošemane e ya epeya", gomme se le thutong ya dikgapetla se gōna.

Šia- maina a ntweng.

- (1). Tlôšbôkô
- (2). Letlalo la Nkwe (ka bakgomana).
- (3). Kgôtlôpô - (Tľhahlelong ya dipolai).
- (4). Magagana - (Selêpe sa go rêma motho fela)
- (5). Motaga - (Phatleng le molomong gomme * dipilo lehlaeng, se ke taetšo ya gore, ba seke ba gakana ga ba le tľhabanong.

■ Dipilo lehlaeng ditlotšwa monna goba mohlabani ofe le ofe, ge a teile tšhwene; ke gore ga a bolaile lenaba la gagwe, o a tumišwa ka mekgwa le melaô ya sepedi- ke galefang marota.

Kgaoganyo 318.

Ka mphoma wa Mohlatsengwane.

E be ele ka letšatši la go khutša "10th October, 1965" ga Chieftainess. Thorometšane wa boraro a nale balatedi ba:-

- (1). Kgošana Judah Sekgothe Sekhukhune motlogolo wa kgoši Morwamotshe II.
- (2). Moruti Edward. M.E. Motubatsi "Senior Secretary" wa borona bja Marota (1921-1958).
- (3). Mokgōmana Edwin Sekgōrō Kgoloko Sekwati wa bahlape-tši ba mohumagadi Thorometšane III fa "Sterkspruit" naga ya Bapedi ba Dinkwanyane morwa wa kgoši Michael Kgokong Dinkwanyane Sekwati I.
- (4). Mohumagadi Dorothy Maletsiri Morewane Motubatsi yēna ke morwedi wa mokgōmana Setswēkē Phala.

Baetedi:- Re o bone Mphoma; ra tšena ka gare ka thapēlō go "Ramatlaohle-mohlodi wa matete a tša tlhagō". Re hweditše dinwaala le mēšta ya bogologolo ya mehleng ya kgale ga ba be ba tšhabēla ka ntshe dintwa tša mehleng ya bona, kgale-kgale. Re tswile ka gare re bone tlhagō e dirile letlapa go swana le pelo ya motho, le direpudi "Buttress" tšela tša go ušwa ka nkgwete ya banna phōōkgō Samson morwa wa Zorah le monah. (Baahlodi 16: 21-31.) ga re bowa, mohlomphegi e lego modiši wa mphoma a re thabēla gore re moḡpēlēlē sefela sa Jehova modimo wa Israele: ra opēla difeleng tša "Zion" pina No.12 ka sa ga moshweshwe gomme a re lebantše le setseyamantšū le go neela tebogo ka mmolēlō wa maisimane. Se ke seswantšō sa Chieftainess, le moruti wa gagwe, se tšerwe mo lapeng la mošate-Sterkspruit Sekhukhuneland area; ka kgošana J.S. Sekhukhune "mootledi wa sefatatsela", ka la 10/10/65.

Se ke seswantiso sa Chieftainess, le
Moruti wa gagwe, se tserwe mo lapeng
la Moshate - Sterkspruit Sekhukhune
area; Ka kgoshana. J. S. Sekhukhune
"Mootledi wa Sepatahela", ka la 10/10/65.

(Fig 3).

(Princess. Thorometsane.) (Reverend. E. M. C. Motubatsi)

o belegwe ka (1912).	o belegwe ka (1884).
seko o tene ... (1921).	seko o tene ... (1906).
Bokriseng ... (1940).	Borutshi le boruti ka (1910- 1958-1965)
o nyetwe ... (1942).	Bongwaledi bja borêna bja Marota (1921-1958).
o amogete P. K. S ... (1962).	

N.B. Ka bophelo bja Mohumagadi. Victoria
Rehunolotwe Thorometsane Johannes Dinkwanyane
dingwadilwe gona mo Thamaga ya Mabjana.
Ngwana yo o jelwe tshagozatsa ke
Makgalo-agwe Thorometsane II le ka Batwadi
le setshaba ka moka sa Marota.
(Vox populi, vox Dei).

(fig.3)

(Princess. Thorometšane.)	(Reverend. E.M.E. Motubatsi)
O belegwe ka (1912)	O belegwe ka (1884).
Sekolo o tsene (1921)	Sekolo o tsene (1906).
Bokriseteng (1940)	Borutišing le boruti ka 1910-1958-1965)
O nyetšwe ka (1942)	
O amogetše P.K.S.(1962)	Bongwaledi bja borēna bja Marota (1921-1958).

N.B. Ka bophelo bja mohumagadi. Victoria Rehunolotšwe Thorometšane Johannes Dinkwanyane dingwadilwe gōna mo Thamaga ya mabjana. Ngwana yo o felwe tshegofatšo ke makgolo-agwe Thorometšane II le ka batswadi le setshaba ka moka sa Marota.

(Vox populi, vox dei).

Kgaoganyo 319.

Babulokilwe kae magoši a Marota?

Potšišo ye, borrawešu ba re tlogetše nyanyeng, ka go se re laetše fawe kgoši Lellelateng le Thobejane le Moukangwe ba robaditšwego ntshe; ga e le mabapi le kgoši Mohube yēna re kwele gabotse gore, o ile a lewa ke makgema a ga Kōmane (ba motshana): Bjalo ge, fawo go robetšego dikgoši tše:-

(1). Morwamotshe I. (Maphutha ditshaba).

(2). Thulare I. (Sepitla a mangana).

magoši a mabedi aa, ba robaditšwe gae Mogokgomeng "Steelpoort Station" pejana ga "Impi Kha Motsilikatse". Ga e le tše dikgoši tšona go nale tsebo ya makhutšo a bona;

(1). Sekwati I. (Radipelo) o robaditswe ka gae "Tšate stadt."

(2). Sekhukhune I. o itše go gobatšwa ke morwa-rragwe Mampuru ka (1882); a išwa Maŋganeng gomme a rōbatšwa ga mmōgō go Kgadi Lekgolane le magoši a ba Nkadimeng

(3). Kgoši Morwamotshe II, ga go tsibjwe marōbalō a gagwe, ka gobane e bile moshala-šuping wa ntwā ya Modikwa ya (1877);

(4). Sekhukhune II. (Mashila-gatiše) o robetše ga mmōgō le bohle ba lapa la borēna bja Marota fa Mohlaletse "Paradise": le mmagwe Thorometsane II le banyanana ka kgorong ya Makweng a kgoši Morwamotshe wa bobedi.

■-Temošo:- Mabitla a sepedi ga a tsebalege, ga e se ge o ka fo laetša, ka motho wa bohlatse bja mohlang wa poloko, ya motho goba batho bawe; ga e se fēla mabitleng a Majakane. Poloko ya bahu ya mehleng ya borraweshu, e timeditše tsebo ya mehla yeno, ka kudu-kudu tshabeng sa bina Nōka gomme ga e le sa babina Tau sōna; ga e sale e le dithakga le matšatšing ano.

Matšatši, re lahlegetšwe ke tsebo go mabitla ka maina a bahu, ka baka la tiro ya mohumagadi (Seagantlo). Mankopodi Thulare ka go thunkanya ka moll "office" ya moruti le bongwaledi go borēna bja Marota; e lego Edward M.E. Motubatsi.

- 912 Segopotšo sa mosamêla, "Tombstone" , ye ya go bewa ke kgoši. Legadimane Ntwampe Mampuru wa Magakala (1965) e tšušitše Marota borokō, ka gobane le mehleng e tlogo go tlo tšibja mowe kgoši ya Magadimane e rōbaditšwego ntshe, go bana le baneng ba bona. "As for the time and unending time it may mean". kgoši Legadimane, o tšere sefoka go setshaba sa Bapedi ba Thulare. Mokgwa wa Sepedi wa go se bonagatše mabitla e be ele ka baka la tsebo gore baloi le dingakabaloi (Dingaka tša baloi) ba epolla bahu gomme ba ba dire ditho (Dithuri) tša bona, tša seloi goba go kgōtha namana mmeleng wa mohu; go dira ditshidi "powders" tša go fefola batho ba bangwe seleteng goba dileteng.
- Se, ke therešo ya go rereša, ga motho a hwile ka kgorong efe le efe banna ba rōbala kgorong matšatšana go leta bonaba; gomme basadi le bona ba rōbala ka bontši go leta phupu (lebitla) gomme bare ke mokgwa wa khomctšano le kwela bohloko bja bahwelwa, gomme go lewa kgōga go tlhoboša ele monyanya wa mohu; sellwa se eya pitšeng.

913

Kgaoganyo 320.

Maina a bjaana le a menwana ka Sepedi le "English"

Ka go tsapola, maina a bjaana ka sepedi le ka moka ba bolêlago, mmolêlô wa Bopedi šia:-

(A bašimanyana)

- (1) Paapane.
- (2) Paapa.
- (3) Monneng.
- (4) Monana.
- (5) Shimane.
- (6) Makgalabjana.
- (7) Dithomo.
- (8) Molwanditši.
- (9) Maphoko.
- (10) Dithabeng.
- (11) Tshengwaneng.
- (12) Matebane.
- (13) Sepapane.
- (14) Segwêgwê.
- (15) Ngakane.
- (16) Mokôpa.
- (17) Mothwanyane.
- (18) Motianyane.
- (19) Setšwele.
- (20) Kutwana.
- (21) Malefofe.
- (22) Senna.

(A methepana)

- (1) Maabore.
- (2) Mapule.
- (3) Masefako.
- (4) Maamane.
- (5) Maphefo.
- (6) Matseleng.
- (7) Moshitakgang.
- (8) Maatšatši.
- (9) Mmamodupi.
- (10) Malegoreng.
- (11) Maledimo.
- (12) Mmatšiyê.
- (13) Mmatlale.
- (14) Ngwanalehlabula.
- (15) Ngwanamolaleng.
- (16) Mampuwêla.
- (17) Mmangakane.
- (18) Sefogohlele.
- (19) Mmathuhu.
- (20) Nkitana.
- (21) Putuka.
- (22) Ntshidi.

N.B. Lemoga gore, maina a bogolo ka mokgwa wa tlhagô ya Bapedi, a rêlwa ka mokgwa le molaô wa Marota; go bana batšwile mahlalagading "Majority" gomme mehleng yeno, re fo ba rêla mohlang wa kolobetšo ka sejakane le ge ngwana a le kgwedi e tee go belegweng.

914

914

(ka Sepedi)

(1) Kgôgôrôpô

(2) Tshupa-baloi.

(3) Thabadigare.

(4) Kadika.

(5) Mannapanyane.

(ka Seisemane)

(1) Pollex.

(2) Index.

(3) Medius.

(4) Annularis.

(5) Auricularis.

Ka Sepedi ga re bala, ka dipalo rere:-

Ntowe. dibedi. diraro.dinne. mphetša.motaabe. mošupa. seswai.
senyane. lesome. Bjale ge , o tlo lemoga gore, go bala ka mantšu
go fapane le ka maina: Gomme le ka seisemane go bjalo, magofsi a
fo ba le menwana e swanago le wōna maotō; eupja mogolwane a yōna
ke kgôrôpô go retšwe yēna leina la bogolo. Le ka sepedi ga go
rêlwa maina go latelwa ka kgati goba go hlatlamana ga bana mosadi,
se; ke molaō le mokgwa wa tlhagō ya ba-bina Noko.

Go nešla leloko tsebo, ya go tsebana go dilo ka moka go madulo le
go ditshwanelong bophelong le.kgodišanong ya bjaana bja motho goba
bokgošing.

"Mekgwa le melaō ya Bapedi ba Thulare e meditše diteete ka moka tše
falaletšego fa Sekhukhuniland "area", ga ese fela maswatse a ga
Maphehle (Shopeyane le Kōbē - Nkōbē); bona ba sa eme segagabo bona
sa kuwa Swaziland."

Kgaoganyo 321.

Ba hlabilwe mmeta kgaladi ya mmowelele Marota-boteng.

- (a) "Borrawešu ba re buditše bare, e sere o e bona ehlotša wa e nametša thaba.
- (b) Sikiša dira le molapo; mphago wa dira ke meetse".
- (c) Hlwašla e itše ke lebelo mohlaba (lefase) lare; ke namile gomme ga ele letšogo la mmušo le ya o kōpanya.
- (d) Letšogo la babuši ga le hlašlšlwe felo, ka moleteng ka bodibeng bja ntshōrōrō le kuwa leratadimeng le ya fihlšlšla.
- (e) Hee! Merakadu gopolang matšaaba morago melete kuwa-pele e šibile; morago mabowēla!
- (f) Ga le sa ephora, le be lere; re bana ba meshala shuping-lehono lereng le namela thaba ya Pōō ka dirupu boka tshwene "Mohōpōlō?"
- (g) Naa le boneng la bolela, go reng gwa nanampa tša dirōtō gomme tša ditšhadi didutshi modula?
- (h) Hee! Lena basadi emišang matšogō e be dinaka tša go swana le tša Nathamaga-thutlwa e rego: "Sampapeng ka matshōba ka ka maditsi le tlo mphahla la nkgokela dilapi (flies)".
- (i) Tshadigadi e belege "Ichabodness" boethapo bofedile Maroteng, beng ba pušo ba gamile le maatla a bona.
- (j) Tšela tša Republik I tša (1883-1952) difedile, go phethagala sešma sa selo Mong.
- (k) Ba ile kae bo:- Koma-tona. Mašupjana. Mafēfō le Seshaane-kōma-basadi le Mašōra-koma-ya mosadi wa Marutla?
- (l) Eriano Thamaga ya mabjana, ere, gopola tšela tša (1926) mohla-mohlola wa tšatši ga le sobšlšla bophirimēla.
 Monlang monna wa mphathō wa makwa a Morwamotshe II a hlapanya gabedi gararo a re; lenono seaga aekolo o tlo sepela, dikgarebe a rieng go thopa dikomiki ka majakaneng-Seolotšane le namēla Lepōō le reng le itše le gona?
- (m) Sešma sa kgoši Sekhukhune II. O be a fele a re:- "Bašaa! monlang ke hwago lefase le, le tlo fetoga letheledi le kā seke , la ipshina ka selo; ga le sa theetše melaōya makgowa".

- 916 (n) Hee! Tshwene-gatšana ya tau, oireng o tlema bana ba Sekhukhune le leganabatho mogôlô; wa ba tanya ka sehloidi; segôlô sa sa molaba wa lebabi?
- (o) Leru ba borwa šelewe le go lebile, gomme o ka se le phonyokge: le mafsaka ga eme selebana le lona ga le tšubuditle le re matete!
- (p) Tshwene-gatšana ya mmina-tau, šebawe bagori bawe o be go o ba kgologile, ba go šile nyanyeng; o tloba wa fôtia molêšêše wa wêla bodiba wa swana le mohlang wola wa matšatši a lesomo: Ga e be ba re o hlapa bothumaša, ka nokaneng ya Phirwa, Mankale-a-banna: Mashila-a-gatiša a borwa Theledi a Marota; yo a be go pshikološa ka mabu wa sehlaba a inamêla ditašlo gomme wene o mang? o le mophothokgiši, e bile o le leakara-hlôgô, go tsebo ya dikgapetla; o phethile thato ya bo-mmamonea-nyi.

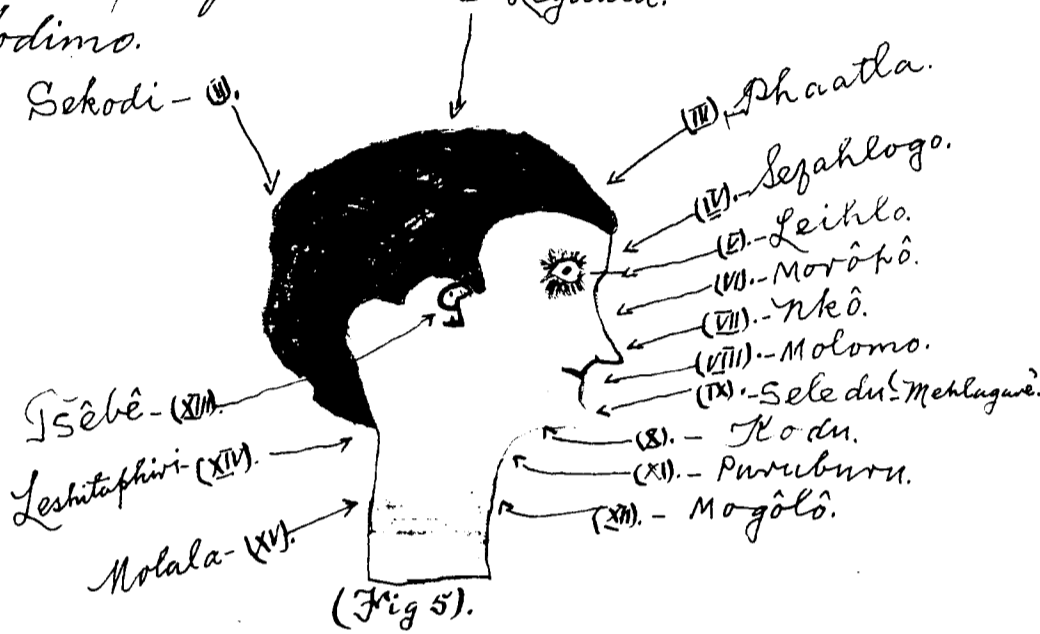
(From page 913):-

917 E sa fele e hlathollwa, ka dišma menwana ya legofsi la motho; Legofsi le ke la letšogo la mmagoje gomme ga e le methaladi yêwo yōna o tlo ithuta yōna mohlang wo o tšena thutong ya tsebong ye bitswago "Physiognomy". Thuto ye ya "Palmistry" magofsi, dikolong tša gabo rena ga se ya šutheletšwa.

- (I) Tompi masepela pudi, dilo dibohlale makonkotšana!
- (II) Kadika motse wa Ləkgwara modikwa ga a na maanō.
- (III) Thabana ya gare ga tšona.
- (IV) Tshupa-tshupa baloi: Ge motho a ithuta boloi, go hlabēlwa wōna monwana woo ka tshidiboloi.
- (V) Kgōgōrōpō - kgōgōrupa: Mankōkōnōnē pitša di a bela!
"Physiognomist" - ke seithuti sa tsa tlhago "nature" ya dibopēgō tša motho goba batho, ye ke ye nngwe ya dithuto tša dihlahlifi mo lefaseng; e rutwa dikolong tša phagamo dithutong.

Se, ke Sekômê goba Legaata - Alôögô ya motho. Gomme ke yona Mankgapane a sebelebele sa Adama le Eya bana w. Legaata. ba Modimo.

Mmele wa motho, ka dikaholo tša kgôrô ya Marota o bitšwa gore ke:- Gapa-labo-Kgošhi ke gore; setho se sengwe le se sengwe ga se ka gobatiwa gomme sa thulwa madi a jalala: Kahlôlo ere; o phšatlile "Gapa-labo-Kgošhi".

Selêpê se tlo rêma sa nangasêla, go laetša motho mang le mang gore; mmele wa batho ka moka e tsopa letse.

Bahlalizi bare:- Alôögô ya dibufiwa le dihlôlwa ka moka erwele tšohle, ke ka baka lewô barego e nale Mejakô emehlano ya dithebo "Five Gates of Knowledge" gomme dithebo tše ka moka difiwa ke N° 1. Ego bjôökô ka mogarega Sekômê "Skull".

~ Maina a metse ya bjôökô. ~

(1). Legaata.	(6). Morôpô.	(14). Leshitaphiri
(2). Sekodi.	(7). Nkô.	(13). Tšêbê.
(3). Phaatla.	(8). Molomo.	(15). Molala.
(4). Sezahlogo.	(9). Sele du (mehlagare).	(10). Kodu.
(5). Leihlô.	(11). Puruburu (memetso)	—

~ . . . . . ~

918

Se, ke Sekōmš goba Legaata-hlōgō ya motho: Gomme ke yōna Mankgapane a sebelebele sa Adama le Efa bana ba modimo.

Mmele wa motho, ka dikahlolo tša kgōrō ya Marota o bitšwa gore ke:- Gapa-la-bo-kgoši ke gore; setho se sengwe le se sengwe ga se ka gobatšwa gomme sa thulwa madi a falala: Kahlolo ere; O pshatlile "Gapa-la-bo-kgoši".

Selepe se tlo rēma sa nangasēla, go laetša motho mang le mang gore; mmele wa batho kamoka e tšopa letee. Bahlalifi bare:- Hlōgō ya ya dibupiwa le dihlohlwa kamoka e rwele tšohle, ke ka baka lewō ba re go e nale mejako e mehlano ya ditsebo "Five Gates of knowledge" gomme ditsebo tše kamoka difiwa ke No.I. e lego bjōkō ka mo gare ga Sekōmš "Skull".

Maina a metse ya bjōkō:-

(1) Legaata.	(6) Morōpō	(14) Leshitaphiri.
(2) Sekodi.	(7) Nkō	(13) Tsēbē
(3) Phaatla.	(8) Molomo.	(12) Molala.
(4) Sefahlogo.	(9) Seledu (mehlagare)	(10) Kodu.
(5) Leihlō	(11) Puruburu (memetšō).	

919

Kgaoganyo 322 (Seripa 1).

Badimo ba thabana e bitšwago Sešpš.

Ga go beakanywa mabakanyana, le ge tsebo ya bana goba ditlogolwa tša Maametse Tladi wa ditlogolwana tša barwa ba mogologolo Phōtō wa babina Tau, e šetše e ka ba menyaga e fetago masome a sešwai, ga ba khudugile Sešpš: Gomme mabitla abo rakgolo ga a sa tsebagala ka ditlogolwana tša mehleng yēno.

Ka ngwaga wa (1964), mosetsana leina ke: Nkaile Maphoto Toloka Motsuane, yēna ke mmīna kgōmo gomme a lōra a gahlana le (mohu) Sebope Tladi, bjalo mohu yo a re go yēna "A rīeye o botše Mourwane "Dimist" Potlakš Tladi, o re a rie kwa Sešpš maruping a bo-tatago-mogolo gomme a tle le kgomo ya dinaka tše lemetšego ka mahlong (ya magōrō); a tle a e hlabšlš ntshe, fa magareng a didiba tše pedi sa go nwa ka batho le sa go nwēla mehlape goba magomo le dihuswane. Mosetsana yo, thomelo e bile bothata go yēna ka matšatši a matele-tšana go botša ba ga Tladi tōrō ye, gomme badimo ba boeletša gape-gape, ke ge a thoma go anšgēla ba-Tladi tōrō ye; eitše ka baka la go se tsebe marōbalō a bahu bawo: ke ge ba tsumišiša motho yo a ka tsebago felo fawo, ba hwetša mohumagadi Mmatsēkš "Eleena" mogatša mōkgōmana Samuel Maametse (Maametse) Tladi gomme yēna a ba iša mabitoleng awo a barōbadi (badimong) a bo-rrakgolo ba bona. Molaodiši a re, kgomo ya hlabjwa, mabjalwa a tlišwa gomme direti tša phoroketsa; nama le bjalwa tša lewa: Gomme marapo le mošwathi le mašifa tša bothšlwa sebatla-badimong, diphasa badimo kamoka le bafelegetši gwa phatlalala gwa iwa magaeng a gabo bona. Naa ke gore a bahu ba kwa ba le go ntshe nama le bjalwa ga di gona; ge ba fele ba re o ja o re kōna?

920

Badimo "Amadlozi", ke batho ba phšlškgolšlō, bawo ba dutšego ka dipelašlō gomme ba se na go boyo, ba na go le dikhufafalo, go ba sa phelago go lekhu; la bawo ba sa phelago moyeng wa nama le madi. Borrawešu bare: "Badimo ke batho, ba nale sebopšgš se swanago le go lekana le rena, gomme ga ba kgole le rena, eupja metse ya bona ga e bonwe ka mahlo akhwe a rena; ga o ka ba bōna mohlomong e ba mahlatse

- 920 goba pontšho ya dikaana bophelong leloko goba setšhaba. Gape-gape, bona bagologolo ba; ba boletše bare: Ga go ratege gore, mohu a hwe a belaêla ga a ke a robala gabotse bahung go ya bokhutšong badimong; Sephiri se se bonagala e le therešo".
- Monna yo mongwe wa ngakana ya tša sesotho leina la gagwe, ebe-ele Letladi "Johannese" Malleka a na a ibolaya ka bohlwele "Poison" gomme eitše a sa tšo bolokwa; yare ka nakô ya 9.p.m. a bowa lebitleng a tšena ka seferô a fetela dilaong morago gwa kwalagala a tsubuduka dibeba ka mathuding, ka lona tšatši lewo la poloko ya gagwe (1954). Le ge mabošaeadi a be a le gona a gagwe, taba-kgolo ya go šitwa ga gagwe go goroga khutšong; e bile ka baka la mothepa o mofsa woo,
- 921 a sa tsogo no nyala ka Matubeng a Mojaludu morwa wa Phethedi Thulare a Morwamotshe I; Ngakana ye, ya barwa ba Malleka, a na a tekholo ka go ibolaya, o be a ka se phonyoge kgolôgô ya bophelo bja gagwe kamoka bja lefaseng; Moreku a ile wa itekolla: Ka baka lewo, borrawešu-mogolo bare; "moiboloi ga llelwe." Rena rare, kgomo eragil mogami goba "Inkhomo ikhahlele umsengi", goba mahlašana a lle mong a wôna. Mokgômana Mapurunyane Mampuru, ka go kwa lešê a na a êpa digwere tša Legaketsane, a re ke Makotla; kganthe ga se wôna, a ja gomme a mokgetlanya mala; ke ge a êna lebitla (1929). Lesoganyana, leina la gagwe ba be bare ke: Mamohlokwane Phale Phala, ebe ele ngwana wa go rata sekolo sa thuto ya mangwalo, eitše ka nakô ya kôma; baaroši ba mohlahlêla šophoding a lahla tsela a ya bodikaneng a fihla a hwa (1926).
- Mokgômana Nkopodi Mahlagamme Sekwati ebe e sale a tshereanywa bodikaneng ka (1904); ga go bolla mphathô wa Mangana a kgošana. Phathudi Morwamotshe wa Sekhukhune sa pele, monna yo o hwile a hlakile kuđu ka (1924) a tlogela mosadi le bašemanyana ba babedi, bona e bile barati ba thuto fa A.M.E.Mission School (1923-1941). Mohumagatšana Maletsiri Rapudi Phala, ebe ele ngwajana a hwêla molapong ka mekgwana ya dikomana tša sesadi, ebe e tloba wa mphathô wa Medibu wa Princess. Tlakale Morwamotshe morwa wa Sekhukhune sa bobedi; Ngwana
- 922 yo batswadi ba gagwe ba sa rate thuto "Education". Mokgômana Potlake Tladi, ebe ele monna wa go sipidiša koloi ya go panwa ka

922 dipholo, a swere lapa la gagwe ka phêpê e botse, ka le lengwe la matšatši a wêla ka tlase ga koloi; ya mogata ka oto la morago hlôgô gomme ya seke ya pšhatlega, gomme le ga go le bjalo a bajwa a hwa (1932).

Mokgômana Siliase Mathulare Maila Ntshabeleng, ebe ele yo mongwe wa maloko a "Dutch Reformed Church" e bile e le mmoledi wa kêrêkê ye, fa Magotwaneng gomme e le mokriste wa kgenthe wa balatedi go kêrêkê e kgethwa ya "Jesus Christ," monna yo; o be a sena kgethologanyo ya bokêrêkê.

Ebe-ele motho wa go thušana le baruti le maloko a kêrêkê ya "African Methodist Episcopal", e le motho yo a se nago bosodi tumelong gomme a hloile mekgwa ya kôma ya Sepedi; o be a re:- "Lege motho ba re ga a onaletše ngwana wa gagwe sekôtlô sa lekgêswa; nna ngwanake nka se mo onaletše kôma ya Sepedi goba "Bapedi Teachings Kôma" nka se idire yewo".

Lehu la gagwe, a na a gatwa ke engwe ya dikoloi tša gagwe; a rôbala ka khutšo le badumedi go kêrêkê ya Modimo Ramatla-ohle: O felegeditšwe gae khutšong ka ngwaga wa (1931) a belegwe ka (1883), ka ntwaga ya ge mmušo o hlašela kgošana Nyabêla kuwa dithabaneng tša Shôpê ga Republik I e fatišiša tefeletšo go kgoši Mampuru Sekwati; ga a bolaile Sekhukhune I.

Mokgômana Matshêhle Ramahudu wa kgôrô ya Magabeng, o bolaile ke koloi ka ngwaga wa (1933); ebe ele monna yo boreledi bophelong bja gagwe, e le motho wa tirišano le mokgômana Mpjamaleka George M. Sekhukhune.

923

Kgaoganyo 323. (Seripa II).

Tše dingwe dikana tša dingaka baloi (1965).

- (a) Mohumagadi Makgwale wa mokgōmana Johannese Ntšlšlš, o agile fa "Rooboklaagt No. 386: Bapedi Tribal Farm Sekhukhuneland Area" leina la nagana ye ka Sepedi e bitšwa Tswetlane: Tswetlane ke nokana e phatšago nagana e bitšwago ka Seburu ba rego ke Naaboomkoppies No. 398, e tlogo moletseng wa thabana tše pedi: Bogwaša le Bogwašana. Ke moo ba-Mafiri le Bogopa le Maleka le Tlaka ba kilego ba aga ntshe pijana ga kgoši Monkangwe morwa wa lešikana la bakgantšwana ba agile go "Rietfontein Sekhu-Land area" ka tlase ga "Chieftainess". Maakopi morwedi wa kgoši Ntwampe Legadimane Mampuru.

Mokgwana wa bongakana bja basotho ke go bolaya gomme ba mokobšl gore ba hwetše tshiidi ba rego ke ya Seōra-mollo ke gore; nama ya motno, ka gore ke sebatana se orago mollo. Ge e ka be babuši ba hlōkōmela, e ka be bongakana bja bašemanyana bofedišwa gomme motho wa tshwanšlo ya bongaka; e be motho goba batho ba swerego Mabohlatse "Certificates" tša mmušo wco wa "Bantu Affairs Department" wa "Transvaal". Gomme le magoši a Bopedi le wōna a e ba le tlohōkōmšlō e bjalo metseng e megolo le metsaneng e menyane, eupja tašlō le tlohōkōmšlō ga e gōna, ga e le setshaba šōna se išiwa bohuna-matšlō; ga go monamoleli go phethegala sešma sa borrawešu ba itšego:- "Shaaku la hlōka thobela ke mojano". Bongakana bja se ga gabo rena bo sa

924

- (b) Mogolo-golo a bolela a re:- "Khupa ya marama re hwa nayo", ga a etsuwetše leopeng sebataladi o mmone; Mahlaako a Phaahle a Hlabirwa!

924

Wene o šuhlile mokgwa le molaš wa Bapedi le merafo ya dinaga tša lebopong la batho lefaseng le; Ka go tswala methepana e meraro kantle ga nešlš ya borēna bja Marota: (1) Yo mongwe e tlo ba wa kgati ya ba kgōrō ya Mapitsing. (2) Yo mongwe e tlo ba wa kgati ya ba Maredi. (3) Yo wa boraro ka gore, ga gabo tatagwe kgati ya etsibjwe, o tlo tšena go efe?"

- (c) Mokgomana Marangrang: ka ditsela Mankwe ebe ele wa mphatho wa kgošana Seraki wa morwamotshe wa pele; monna wa mphatho wa makgolo a kgošana Kgagudi Sekhukhune Sekwati, o re:- "Go se tsebe Marangrang, batho ba bantši ba fo tseba ga e le Mokone, ee! Ke therešo gomme, ke Mokone ka Mma-agwe fšla eupja o hlotše ke yo mongwe wa madi a bogoši bja Marota. Meraka ya dikgomo tša Marota, ga ba sa agile fa Mogokgo meng e kile ya fudišwa kuwa Madikane (Shega) ka seburu ba re ke:

925

"Naawport", mehlang yewo ke ge masogana a mangana ba mphatho wa Sepitla-mangana ba sa dula merakeng; ke ge mokgomana yewo a duma kgarebe yewo gomme a Hlōla-Marangrang; yēna yo Marangrang ga a le mengwaga ya go ka ba modišana Thulare I a na a roma motho go tšeya ngwana yo go tlo diša dikgomo fa khwiting ya Tubatse: E bile lesoganyana le la bolla bodikana le bogwera, gōna mo Mogokgomeng. Mokgomana Marangrang o be a hlomphiwa bogale bja marumo le go tse-bega ga e le wa madi a borēna bja Bapedi. Ka baka lewo, Marangrang ebe ele hlaaba "illegitimate" gomme se šupo sa madi ke go biletšwa bodišana.

- (d) Bontši bja batho, go kwiwa gore go nale naga ye bitšwago ka leina la Phalaborwa, e le gore leina le ke gore: Naga ye, e phaala ya kuwa borwa-"This area is beautier than of south". Bjale ge, re kwele gore batho ba itšego ba falalšla ntshe ke bonā ba go rēla felo fawo leina le ba re; e phaala ya borwa, ke ge e tla bitšwa gore ke Phala-borwa. Batho ba ba bina Noko e tshweu, ba khudugile fa Tabats Tubatse, sephohlana sa bona sa šala go Barōka ba ga Sekōrōrō, ba agilego Makhutšo kgaufsi le tōrōpō ya makgowa ba re go ke: "Tzaneen" le "Lydsdorp".

*Naawpoort ke ofising ya S.A. Police Station.

1006

K34/120

926

25

925 Sereto sa Phalaborwa ka boripana sere:-

"La Phalaborwa;

Le hwile e gadima.

Phalaborwa gabo Malatši".

Kgaoganyo 324 (I).

Bathei ba motse wa Bogwaša (Naaboomkoppies).

Se, ke se swantsho, sa bathai ba motse woo wa Marota, ba dutši gammôgô; go šielana bana ba ditlogolwana tše bona segopotšo sa mengwageng e tlogo fa "Naaboomkoppies No. 398 Sekhukhuneland area".

Felo fa, go felwe Marota aa, ba go rakiwa motseng wa Mohlaletse ka diphehlaloko tse:-

- (1). Mohumagadi Mankopodi Thulare Sekhukhune, mosadi yo, o tlile seantlô sa (mohu) Lekgolane setima-mello-sa Marota.
- (2). Kgošana Phethedi Thulare Sekhukhune, yêna ke wa lapa labone go malapa a Thulare II.
- (3). Mokgomana Mogaramedi "Godfrey" Mbjane Sekhukhune ke wa lapa ka seripeng sa ka garenyana go basadi ba Sekhukhune wa pele.
- (4). Kgošana Mosšhle Sekhukhune Morwamotshe, yêna ke wa lapa la go nyaka go felelelešša malapa a Sekhukhune II mmagwe ke seloba sa bohiri-hwiri bja makgolo-agwe mokgomana Mamothane Peetswa Mampuru wa Makgakala.

(fig.6)

Maina a batheledi ba motse wa Bjobopholo bja Phakana a dimo, bja bohlole bya Tubatse;

Šia:-

- (1). Kgošana Motodi Sekhukhune Morwamotshe, ke yêna mo

927

lwane wa bana ba Sekhukhune II ba agilego fa "Naaboomkoppies".

- (2). Kgošana Mogase "Stephen" Sekhukhune Morwamotshe, ngwana yo, thuto ya gagwe ka botlalo, o ile a romelwa sekolong sa Anglican Catholic; motseng wa Johannesburg ka: mohlomphegi "C.J.H. Button. Additional Native Commissioner " ya tikologo ya Sekhukhuneland.
- (3). Kgošana Sebope Sekhukhune Morwamotshe.
- (4). " Moleke " "
- (5). " James Mabowe " " ngwana yo ke yēna mohlabanedi wa rena, ka go re kgopelēla go ba-mmušo madulo aa; Mabowe ka Jan eupja, o samela mosamelō otee le dikwanyana "Sheep", baTubatse ba leboga pelotelele ya gagwe le goba le kinamelo go bohle ba-ba-shweu le babaso.
- (6). Kgošana Moleke (Kopi) Sekhukhune Morwamotshe, ke mogolwane wa Mabowe le Sekgothe (No.5 le 7).
- (7). Kgošana Judah Sekgothe Sekhukhune Morwamotshe, ke ngwana yo a sa lego modirong wa potšgō wa pušo ya kakaretšo ya babaso ba leno la Afrika-borwa.
- (8). Kgošana Maametse Sekhukhune Morwamotshe.
- (9). Mokgomana Ramphelane Sebase - "
- (10). " Mashabagole "Ben" Mpjamaleke Morwamotshe.
- (11). " Gad M. Mpjamaleke - Morwamotshe.
- (12). " Mahlagamme Seraki Sekhukhune "
- (13). " Setlamorago Sepadi - "
- (14). " Kgopotso Seraki - "
- (15). " Mabatane Moruthane - "
- (16). " Edward M.E. Motubatsi.
- (17). " Michael Mashupjwe M. Motubatsi.
- (18). " Jacob Morewane Mashabane Sekwati.
- (19). " Ramphelane Marawane Mabogwana.

928

928

- (20). Makgomana Mamogudi Mapitimetše Makgata.
 (21). " Moruthanyane Leseilane Hlakudi.
 (22). " Lazarus M. Ramaepadi.
 (23). " Thamaga Ramalau Phala.
 (24). " Kgopane Motshela Kgopane Mashabêla
 (25). " Makoko Ramokgobeng Serôka.
 (26). " Enose S.M. Ramaepadi.

Go nale basadi ba bedi fa gomme tša bona dikase šalwe morago le ka otee wa mohlologadi lemorodiye, yo a palelwago ke tša bogaadi Lemoga gore, Naledi ye e šupa tiro ya motho selebeneng sa setshaba - tlhathollo:

- (No.5). James Mabowe Sekhukhune, ke monna wa modiro wa kgwêbô, e bile ke modula-setulo sa "School board" sa bohlabêla bja Leolo.
 (No.10) Mashabagole "Ben" M. Sekhukhune, ke wa tiro ya borutiši bja bana.
 (No.11) Gad M.M. Sekhukhune, ke morutiši wa bana gomme go thoma ka (1958-1965); o tlogetše borutiši o tirong ya kgwêbô.
 (No.15) Mabatane M. Sekhukhune, ebe ele tonakgolo go "Chieftain". Morwamotshe Sekhukhune gomme le lehono fa Naaboomkoppies, o sa thekgeledi-tše go kgošana Motodi Sekhukhune (1964-)
 (No.16) Moruti Edward M.E. Motubatsi, tiro-kgolo ya gagwe, mehleng yêno ke ya go ngwala "manuscriptions" ka Bapedi ba Thulare, ka leina la Thamaga ya Mabjana e lego ya kgopotšo ya morêna wa khutšo - kgoši Sekwati I; morwa wa: Thulare I.
 (No.17) Michael Mashupjwe M. Motubatsi, ke mongwaledi wa Marota a kgošana Motodi Sekhukhune fa Naaboomkoppies (1964-).
 (No.18) Jacob M.M.Sekwati, ebe ele lephodisa la mmušo

929

wa Union Government of South Africa, gomme mehleng yêno o khutšitše ka botsofadi; o belegwe ka 1895.

(No.22) Lazarus M. Ramaepadi, ke morutise wa bana mo sekolong sa kgoši Makgamathi Mashishi fa Forest Hill.

(No.25) Enose Setjakadume M. Ramaepadi, ke yo mongwe wa baruti ba "D.R.Church", e kile ya ba morutiši wa sekolo sa bana mabakanyana a fitilego gomme a tšenela boruti ka 1957.

Ka kgwedi ya Moranang 19th 1949 ga setshabana sa Bamaša a go Sešbō, se lahlilwe fa "Geluks Location" mo sepateng sa thaba tše Magaragareng le Kwane, ba kile ba bina koša ka sešma se; ba re: "Kgoši - Morwamotšhe! lefase ke senphekgo", kgoši le Marota ba kwêra bare; banna le basadi ba Masha ba kwa ga dibaba, kganthe ntlha ya Nopa e šupeletša motse wa Marota Mohlaletse.

N.B. mo (fig.6); go seke gwa thetša ga maina a batho a atile gomme seswantšong go senšnš.

Goya le go bowa badimong (II):

Taodišo ya mohuamagadi Mogale Mothata Komana wa seletana sa go motshana (Babina Tau): "Ka na kaba molwetši, ke swerwe ke ka teng "Diarrhea" le baka ka kgwedi tše pedi, ka idibala gomme kidibalo ye ya mphihliša badimong; ga ke fihlile kuwa ntshe ka hwetša batho ba bantši ba motse wa bona o mogolo wa phaphathi.

Motse owe, nyakō ya ntshe e ruletšwe ka mabjang gomme le diphawō di agilwe ka ditlhaka "Reeds". Ntshe, ke filo tseba tatane Raselekwane Moropane a ba a nhabēla namane-e-naswana gore, ke hlabēlwē yōna sešēba "Meat"; eitše ga rakgadi-ake a tšwelšla a kgalema ka go hlaboša lentšu a re; tloga fawō! Goomā ! Gapa kgomo yewo ya gago, o gomēlē gae, ke ge ke ēma ka maoto, ka thoma go gapa swanamakwa; go bowēla morago ke tšwago. Eitše ga kgomo ye, e batamēla mosēhlēlō wa kgōrō ya riboga, e gana go tsēna - mosēhlelong; ke ge ke phafoga kidibalong: Bjano ke ge ba nthwala ka boapa ba nkiša sepetleleng sa "Penge-Mina".

Mo sepetleleng se, ga se ka diega, ka a na ka fōla; matšatši a se a ba a mateletšana 1957. Gomme ga e sale ke gomišwa badimong, ga se ka ke ke lwalwa go fihlēla matšatšing ka gore, kgomo yela ke be go ke etla nayo, ile ya bowēla ga gabo yōna; ke ge Mmatswala le ratswala le meloko ba boledišana gomme ba ntlhabēla namane-e-naswanan ya mmala wōna wola. Naa ba be ba reng, ba sa hlabē ya mmala wo šelef Aowaa! Bare, e ka se be tašlō ya badimo, ka gobane ge ba ka dira boethatšlō; ke be ke tlo gomēla morago kuwa bahung.

Naa ke gore, kuwa badimong go ruilwe maraka goba meraka ya dikgomo? Fawo le nna ga ke tsebe, ke filo bona ga tatane ke ge ke rakwa ke rakgadi ke bowēla ka lapeng bolwetšing.

* Diputšišo le dikarabo Moidibadi.

- (a). Naa itše ga o fihla fawo badimong, tatago a reng go wene? O be a mphularetše, yēna le rakgadi gomme a re go nna, o tllilo tsomang fa? Gomme ka re aowa tatane ke tsoma nama, ke ge ke fiwa namane ye e naswana; gomme ke rakiwa ka la goma fa.

931

(b). Naa o itše wa sepela bjang go gomeng ga gago?

Ke tšamile ke tšaišega, ke shwahla ka dithokgweng, swana-makwa; e ntimêlêlê ke bowêlêlê ke ebônê gomme ka ba ka fihla ka lapeng: Ga ke phafoga ke hwetša ke le ka ngwakong, ke ga kere; mpheng meetse.

(c). Naa yo tatago, o hweditše apere eng? Aowaa!

Ke hweditše a apere, diaparô tšona tšela tša bona tša kgale tša Sepedi.

(d). Naa o kile wa hlallêlwang kuwa badimong, gore o buš-

mare? Aowaa! Ba mphele kgomo gomme ka goma ke sa hlahuna selo; eupja le tlaala ebe e se gôna go nna.

932

(e). Afa mowe badimong mišana e thuntša dikgorong goba ka

malapeng? Ga se ka lemoga gabotše miši ka malapeng le kgorong, ka gore ebe ele gare ga mosegare (Taadi ga e amuša).

(f). Naa wa seke wa bôna digotlwane, labelabe mo mokgobeng

Aowaa! Ga se ka ke ke bôna ngwana le ga e le motho yo mogolo, ga e se fêla yo tatane le rakgadi le yôna kgomo ye ka go fiwa yôna.

Digotlwane - bana: Go reteletša bjana ka mmolêlê wa motho goba batho ba reteletšago ba banyane, ba menyaga e (5-10). Ga bakwerwa, ke bo-mampana-tšhehlana; ka gore le moloreng ba sa fo pšikologa.

Mokgobeng - Lapatlelong, mapatlelong: Ka pijana ga kgôrô ya banna. Mokgôba "Straat".

Molwetši ga a ka idibala gomme moya wa nanoga nameng ye, ka palwana ya metsotswana a fo ba bjalo ka motho ga a robetše bôrôkô legogweng gomme a lôra kgobokano e kgolo, e bile a bôna kgoši e dutše sedulong sa borêna; eupja ge a phakgama a hwetše a le dilaong tša gagwe ka ngwakong wabo. "Ke bôrôkô ke lehu le lenyane, lehu le legolo ke go tlogêlana ga moya le nama, le ge nama e kwe bohloko; moya wôna o bowêla go batswadi ba wôna go "Jehova Modimo Ramatla-ohle.

933

Kgaoganyo 326.

Ledimo! Ledimo! Ledimooo!

Ka kgwedi ya Perekgong "March 1932" go kile gwa udubatša ledimo la etshwareletšeng, ka se ka go phološago ebe ele ka nako ya 3.50 p.m.

Gwa na gwa kuboga kukunu ya kgoloboretha ya lerole, kuwa Botseya-kganyana le Sešpe; basadi le banna temelong gwa patlangwa ka dimpa fase mobung. La ruthuta, nyakwana ya teketeka diphawana tša tekoga, magorana a dirapana khwiting a kgolobothwa, a thosana mekgolokgotheng ya ditsela tša goya magaeng: La hwetša basadi ba babedi ka tlasa marula go dira kgang ya go nwewa; Morula wa tekogela godimo ga bona, o tomogile ka midu ya ba kotse. Ebe ele:

(1). Mohumagadi. Bereta Theodor Mashabêla. (2). Mohumagadi.

Matshelane Molepane Phala. Gwahlakodišwa o tee gomme mogatša morêna Molepane Phala a feta le ledimo goya badimong. A rwalwa a tlišwa ka lapeng la gagwe; a robotšwa go batšwadi.

*
Ka ngwaga wa 1934 ga kgoši Sekhukhune a be a ile lesolo fawe dinageng tša gagwe, re fihlile "Waterkop No.378" le gôna ra bona mengana e wêlš. Ka ngwaga wa 1950 ka leštwana ka Magakala la kgoši Morwamotshe Sekhukhune, re fihlile le fa "polaseneng" ya Motlanlela "De Paarl No.361" le ntshe re bone mehlare e mengwe e wele baagi ba ntshe ba re; ga e sale e uša ke ledimo lela la ngwagolola.

Mampuru morwa wa Morwamotshe I, a re: "Heee re nale dingakabalo gona fa gare ga rena gomme ba re ba nale tsebo ya go thibêla tše šoro; gomme re makala kudu ga ba sa kgone go thibêla madimo a bjalo" Yo mongwe mokgomana yêna a re: "Ke therešo le tšona dipula tša difaakô di fo senyana gomme bare ba nale dioola tša go letša, go raaka tšona tšewo; e be gôna go ba go khwelêlô gara a temêlô". Mokgomana yo mongwe are: "Aowaa! tšewo kamoka e fo ba maanô a fo ja, a go phidiša malapa a bona; mediro ya Modimo e ka se thibêlê ka dipapadi tša motho."

934

1006

- 934   Mongwaledi wa boršna bja Marota a re: "Ee! Ke therešo, borra-
wešu ba be ba etilwe-pele ke leru le lesa le senago magadima a go
bōnšgēla tsela e išago therešong le tsebo ya Modimo-mmupi le mohlodi
wa dilo kamoka; mehleng yēno re hlahlilwe e bile re hlabologile
gomme re tseba gore se ke letlapa, se ke bušwa," kgoši Morwamotshe
Sekhukhune a re: "Ke thabile kudu go tseba naga ye ya Motlonlēla,
gammogo le badudi ba yōna, le mokgomana Moshake Phala; le go letoga
bobotegi bja gagwe go rangwane Kgobalale Sekhukhune bdišaneng bja
naga ye ya setshaba sa Bapedi.

935

Kgaoganyō 327.

Matsōgō mabedi a hloyane go jeng.

Diešma tša borrawešu:-

- (a). "Matsogo mabedi a hloyana go jeng,
A ratana modirong,
- (b). Modikwa ga a na maanō;
Mpja dipedi ga dišitwe ke sebata.
- (c). Magadimana ntweng,
Ga ba ija; ga ba gadimane".

Fa, kgaoganyong ye, ke tša mehleng ya Tšilo-mogoma le tša mehla yšnoya Tšhipi-mogoma. Banna-nna ba maisimane ba re, ke mehla le mehleng ya "Stonehenge to atomic age"; ga se papetšo eupja ke therešo.

Dingaka-baloi babedi: E lego mokgomana Matširi Malšpē le mokgomana Letolwane Masethe; ka ngwaga wa 1920: Ebe ele letšatši la go aloga ga Botšhaa bja morōna Mmutlane Mahlō fa Malokela "Putney" gomme ka mokgwa wa leagō go be go dirilwe tša thabišano ka botlalo diroto di sa tshollelane ka malapa kamoka; ka mo go nale go Sealogane.

Gomme eitše ga go nwewa gomme go hlaletšwe maru a hlomotša kuwa Morōnō; thaba e le go ka mošala wa noka ya Tubatse. Gomme go bonala leleme la phohu ga e latswa nanane "Lightnings" nke ke difokana tša mathumaša, ga go binwa košana tša sešoboro mapatlelong a dikgōrō goba kgorong ya "Setebele"1909.

Dingaka-baloi tša thoma go ba le masēmē, tša gerulana ka dintaka, yo mongwe a gononwa yo mongwe go ka dira makatikana, goba maletlana a seloi, a go gōōga legadima go rōthēla kgōrōng ya yo mongwe. Ka lebakanyana a gōrōga:

"Naso ya ditima mello,
Mokiritlana-sethole tswetši,
Ya mabēlē a pele;
Mokitikiti mahupara tšima;
Mola-tšatši a hupara tlala maleng".

936

936 Dingaka-baloi ka baka la bofšwega le go tseba mekgwana ya malotšana a se bona, ka dinešlêla ka disesedi, banyalogo lethabong; e le mola dinyanyathwa, kamoka e le mahlo-solong. Gomme go bonage-tše gore, yo mongwe o be a šetše a ngatologetšwe gomme a gopola gae go senya-hlegêrê ka lapaneng la gagwe, ke gore go fohla lerumo le letsolo ka ditshidi tša senna le ya sesađi.

Ba šupeletša marung, ka kholofšlô ya go thibêla bobé gore, bo seke bja rôtêla godimo ga gagwe goba lapeng le kgôrwaneng tša bona, se ke wôna mekgwana wa ditirô tša mehleng e la ya tshilomogoma; di sa fele di diriwa le mehla yêno. Bjale ge, mokgwa woo, o kgologilwe kudu, kamoka ditshaba tša ba baso fano Afrika-borwa gomme thutwana ye, e medile megopolong ya batho ba gabo rena.

937 Ga e ka be ditiro tša tlhagô di ka thibêla ka motho, go ka be go thibelwa meriri go mela dihlogong tša rena gomme gwa khutšwa go beanywa, sewo; ke yôna kgologo e kgolo ya batho baso. Gomme dingaka-baloi, ba ka se e lahle, ka gore e nale mohola wa go phidiša malapa a bona; ka khunolla moraba: Mogologolo; o boletše a re: "Shaba-shaba, go fatwa le monola", mehleng go bônagala tlhabologo e kgolo le basadi ba se ga gešu; ba tišitše ka kholofelo ya tumêlô go bongaka bja ramošweu: Tumêlô ga e sale gôna go dingaka-baloi, le ge go nale malaomabe go motho mang le mang, eupja motho moso wa boifiša; ga ba taboge lefsika le patlamile ba sa leretolle, ke gore ke batho ba go topatopa tshila tša ba bangwe. Thutwana e kgolo ya dingaka-baloi: Ke go butšweletša batho gore, se manye-menyane o wa go lôya, le go go botša tšewo, a go lôyago ka tšona e lego dithuri tše:- Tshwene. Motsololo. Nôga. Phiri goba dibatana tše dingwe tše boifegago le ka yôna memoya ya bahu bawo e fo goba Maiyêš magareng a mobu le leratadima. Ditshošetšo tse digogetše batho boiying ka kudu, ka baka la gore mohlang wa lehu ga go hubale boyi bowetša mang le mang ka mogobe; bjaloka ga e nale ewetša ke namane ka mogobe, gwa riano

1006

K34/120

937

26-

937 monna wa mphatho wa Madikwa a moswaredi wa borēna bja Marota 1883.

Mohlang wola madira a putukana go fata kgoši Mampuru Sekwati
Thulare kuwa Matebeleng - šopē go nyabēla, a re; re ya go hwēla
mogolo wa rena.

Goriano:- "Magošolle, ke thathō ya motse;
Ke kgoloko a Morwamotshe.
A mahlodi".

938

Kgaoganyo 328.

Tshetsholo ka boipušo (Boipusho) 1951.

Le ge lehono 1965: Mmušo wa Republik II of "South Africa", o hweditše e le pušo ya phošagalo ka lentšu le la boipušo, ke therešo ka mebolêlô kamoka ya merafo ya lefase le.

Fa kgaoganyong, ka lentšu le- "Tshetsholo, ka Sepedi ke gore go kgerola ka go nyane ka bogale bja selšpê sa mmetli; Mmetli wa sethaka yo a swanago le mokgomana Sepadi Sekhukhune Sekwati, yo a tsebago thikiselo ya bogale bja serêma, gore kokwane e wôtlêlôge ebe e kgopamile go meleng ga yôna.

Senatla sa mmoledi (N.T.A.D.28); "O boletše gore go ka se kgônêgê, go kgorametša setsiba se sifsa godimo ga sekgôtlô. Le ge taba ye ya boipušo e nale sebaka sa phariri ka Thamaga ya Mabjana, dikgaoganyong, mabapi le motse wa Marota Mohlaletse, ka baaroši ba kgoši le bakgômana le matho; e le ka baka la bokôtlô ke di ga dikeletšo batšibi le bahlokomedi ba tša malôba le tša lehono: "The past and present". Mmušo wa "Republiek II", o lemogile ka tšohle ditiragalô "Historic" gore setšiba se sefisa se ka se kgonane le sekgôtlô.

939 Mo Afrika borwa, re mohuta otee ka mmala o moso gomme, re kgaogane ka mebolêlô goba maleme "Tongues" le mekgwa le masêgêlo; ga e le tirô yôna, e ka segapeletšwe ke matla aowaa! E tlo phêthêga ka mowe mong wa dibupiwa a beakantšego ka gôna; go se nago mathômô go se nago mafêlêlô. Go nale mabohlatse a mantši, ka nyaaga ye:- (1909-1914) go kile gwa ba le diphekgoganô fa Afrika borwa ka lekgotla la (N.N.C.A.). "Native National Congress of South Africa" Heee! magoši, baruti, dikgošana, bakgôma le bakgômana le basadi le methepa go hlabošwa mekgolokwane bare: "Ga e bowe Afereka"! Ebe ele modiro wa thelêgô ya lebelô, gomme kgomo ya folotša, ka gobane ebe ele kgwedi ya yona ya go tswala.

939 Bjaloge, lentšu le- Boipušu le phumigile kgomogadi ga e bowšlê ka šakeng la dipšš, mohlomongwe e tlo re tlela le namane ya magwedi a yōna; a a lebanego. Eitše ka go senanankêšš bjaloka leebu, kgōrō ya Marota ya swana le Mamaramanyane, ya wêla ihoo; ke ge phōškgō e rorora mosela gomme le lehono ba sa ile boralebelwane le bommalebelwane (1959-1965).

Seema se sengwe sa borrawešu sere: Setlago ga se kganyêššlwe, go kganyêššlwa se yago, go riatšo ke gore, re kwe re bōnê gomme re diege go boišla, re setlo phōššômêla go tšewo re se nago le tihacologanyo go tšona: Lehono motse wa Sekukhune II le Leganabatho o senyegile, o tawile diripana-ripana. Ga e le mpholo wa go alafa motsw wa Mohlaletse le ye mengwo, e rego e latšla Marota, mmušo o nanawo gomme ba bohle ba o taoba; gomme re fo re hlš ! Mmušo o be pelo telele go swana le ya mophološi "Kristus Jesus", mmoledi ka mo go ekgwadi ya "Saint. Matthew 3; 7-12": Mogologolo "O re nyatsa legola- e hwile legoleng, gape-gape o re; ga e etile ke ye tshadi pele e wela la legageng!"

Kgaoganyo 329.

Maina a dithaba le a dinokana tše êlêlago ka Tubatse.

E tlo ba mohola le maele a mabotsana, go ditlogolo tša rena mehleng ye e tlogo go ba le tsebo le tlhaologanyo ka maina a dithaba le dinokana tše; mabapi le maina a tšona ka Sepedi: le ka mokgwa owe borrawešu ba diretšego maina a ka wōna ka go kwešiša mmolêlô wa leina goba sekana sa fawe.

Khwiti ye ya noka ya Tubatse "Steelpoort river", e bonagala e kile ya agelwa ke dilete tše dingwe kgale Bapedi ba tšeya pušo le matla a tikologwana, le ge balaodisi ba fo bolêla ba ga Mengatana le ba Mafiri. Bogopo, Maleka le Tlaka; gomme diphatlwana tše di bile gōna pijana ga (1600 A.D.) e lego yōna menyaga yewo go rerešwago gore Bapedi ba fihlile ka yōna fa khwiting ya Tubatse ebe ele ka moetapele Lellelateng morwa wa Dihlašhane.

Bjalege re tlo tlôka(write) maina ka bokopana gomme wōna šia khwe:-

- (a) Bogwaša ke leina la thabana gomme engwe e bitšwa Bogwašana, diretšwe ke Mafiri le Bogopa ke gōna fa mehleng yano go tsibjago ka la Naboomkoppies No. 398; Naga ye, ke fawe barakiwa Mohlaletse ba mmušo woo o beilego balatedi ba kgošana Motodi Sekhukhune (bōna kgaoganyong 318 maina a bona ka botlalo):
- Gōna fa naganeng ye le dinyatša melao ba tšwago Mašišing "Lydenburg" ba lahlilwego ntshe le barakiwa dinaganeng tša makgowa (Maburu); ba behle ba bodišin bja kgōrô ya Marota.
- (b). Mahubehube, ke leina la mokgōmana wa Marota, ebe ele a letilego mo thabaneng mabakeng a ntwā ya maburu le maisimane, ge go bakiwa mahumo a naga ye, a digauta le batho baso; ka mehleng ya pušo ya morōna e mogolo Sekhukhune wa bobedi.
- (c) Morōnš ke leina la yōna thaba ye kamoka, go ukamêla motse wa "Burgersfort" le makhutšong a setimela fa

941

*
Mogokgomeng (Mokororwane). Kgoši Morwamotshe wa pele, ke yēna a go thōma go aga ntshe: Kgoši Michael Mashupjwe Dinkwanyane Sekwati, o re: Ka ntwā ya kgoši Sekhukhune I ya Modikwa ka Maburu, Maisimane, Maswatse le mehlobjana ya ba baso ba le la Transfala le ba ba tshabetše kuwa mantokaneng a thaba ye Morōnē 1877.

- (d) Majaditshuku, Tshukudu ke phōfōlō ya naka letee, le midile phatleng, ba re fawo molapong wa thaba ye e go kile gwa aga mokgomana (M); gomme eitše ka go bolaya le goja dinama tšewe tša ditshuku, a napa a rēlwa ina la Mojaditshuku (Sejaditshukudu).
- (e) Lewalemagodi, ke thaba ya nkōpō e ukametše noka ya Lepelle (1) Lewa-Mphoma; (2) Magodi; Dinong:- Felo fawe ke mo Manong a kgobokaneng ntshe, ga e sale mehleng ya bogologolo le mehleng yeno. Ke gōna mošate wa dinong "Vultures - Asvoël", go bonagala go motae woo ke wa manong kamoka tikologo ya "Ludenburg le Sekhukhuneland Area".
- (f) Matshērēpō ke thaba e kgolo ka thoko ya bohlabatšatši bja Bogwaša.
- (g) Mphathomakwapa thaba ye e kgaufsi le metse ye: (1) Makofane (2) Motshana. Leira le la thaba ka Sepedi re hwetša gore eretšwe mphatho wa mašaedi; Bapedi ba tlwaetše gore ge yo mongwe a šaeditše o di rile Sekwapa. Leina le "Gwampe" ga se nyefulo aowa! ke la Kgogotswadi ya bana ba motho yo a bowang "Epileng" wa sephatlo sa ba "Gaza" ba leloko la Bafilista bala go "O.T I Samuel IV. 1-22".
- (h) Lehlēlēlē, ke thaba engwe e go agilego setshaba sa kgoši Michael Morewane Riba, kgoši ye ke yo mongwe wa magoši a Bopedi a go amogēla pušo ya Kakaretšo ya ditshaba tša Afrika-borwa wa mathōmō mo Sekhukhuniland "Area".

942

942

- (i) Lebokong, Ye thabana e kgaufsinyana le Lehlêlêlê gomme e bile e kgwathwa ke naga ya "Rooiboklaagt No. " Maabotsha; go agile sôna setshaba sa Riba.
- (j) Tubatse, ke yôna noka e kgolo e gahlana le la Mamogodu a Mabutšwa pijana ga Mmaine wa Taung ga o lebile bohlabela-tšatši. Baagi ba kgale, ba bina noko ya bogwaša le babina noko ya Mohlake; re ipitša Batubatše Motubatse. Ditubatse ka setubatse- (Tsi);
- (k) Mosehlabje. Moletsi. Tswetlane le Motsepulane kamoka ditlaleletša Phookgo ga eya go rola' ditšwa maselong go Phôôkgô-kgolo Lepelle.

*

Ka moka dinoka tša mo go omilego dimagofsi a Mohlodi Ramatla Ohle, go fšpa kamoka dihloodiwa tša lewatile ka meetse mabilo-bilo a a fologago dithabeng le mebotong "Hills; ka dijo le ka mašikahlaba go aga dihlake-hlake tše mpsha- mengwageng le mengwageng yewo motho a sa fihlelelelego tsebo goba nyapollo ya yôna: Ya tekanyo ya mehla yewo, e sa lekanywago e fo go laolwa ke yêna Mokagohle. Dinoka di nale tiro e kgolo lefaseng, meetse ke tlhagô go tšohle.

Kgaoganyo 330.

Setiya-godimo, setiya ngwana - moloi.

Go diregile bjang, go kgorwana ya ba Tebeila? Ga e sale go thoma ka ngwaga wa (1954-1965); mokgomana Mahlabane Tebeila a ferehla motse wa ba bina Tau, ba kgoši George Mankopane Komane Ntshabeleng; mo Driekop "Geluks Location Sekhukhuland area".

Kgōrō ya Marota, ga ditlhokwa di sa letše ga phehla-loko ye e thoma go ferehla kgōrō ya Mabjaneng; ka dipelašlo tša botsetšlwa ka kgōrō ye. Bjaloge, Mabjana a tenwa gomme yēna ka noši a tenyapola, ke ge a kgetha kgošana Mosēhla (Kgahlana-letau) Sekhukhune Morwamotshe gore ebe motseledi wa kgorwana ya ba Tebeila; eupja boethatelo bjo ga se bja kgodiša kgōrō-kgolo ya Marota aowaa! Kgoši Morwamotshe Sekhukhune, o eitše a re: "Taba ye ya Mosehla le Mahlabane, re tlo e bōna mafelelong a yōna, ga ngwana wa kgoši a e kgethēla batho go ba motsetedi wa bona; ka ntle le dihlogo tša motse."

Ka le lengwe la matšatši, Mahlabane Tebeila le banna ba kgorwana ya gagwe, ba betoga ba gapa namane e khulong; go tlo leboga motseta yo mofsa wa bona.

Namane ye, eitše go tšena ka šakeng, ga Tona-kgolo a sa išitše ditaba go kgoši, ya ba e fagahletšwa ka lerumo kantle le thšpō. Kgoši Morwamotshe a gana pegšlō ya Serope sa yōna; gomme sa seke sa išiwa ka ntlo-kgolo, Ga ēle lehlakori lōna la na la tšena ka sefero sa ntlo-kgolo, kgoši a na a ngala gomme le boyi bja go jela molato teng; ka gobane ka mokgwa le molao wa Sepedi go jela molato teng ke gore; o dumetše taba yewo goba tero ye swanago le yewo.

944

Seema se sa borrawešu: "Setiya-godimo; setiya-ngwana-moloi". le kuwa badimong kamoka batho ba lefase, ro-ahlolwa ka medirō ya rena.

Le ge lefsaka le legolo, le akaletšego ka godimo ga magoši le magošana le ditshabana tša wōna, le sa thenkgolwe lehlohloilana go ritaganya, e fo ba mabobo le tshōkšlō go rena ba setshaba sa Bapedi ba ga Sekhukhune.

944

Sešma se sengwe, sa dikomana tša lefsifsi sere: "Ngwana taadi hlalefa-sefu se railwe", go rialo se šupeletša go dilete le diletana, tša tikologo ye ya Afrika-borwa.

Mokgudi wa tsela ya Kristus Jesus, o re: Gomme bala pukung ya mokgwêthwa. Mateuse 3.1-12: Mmoledi yo, o be a ruta dingakagolo tša thuto ya Bajoda "Jews" (26-27 A.D.) pušo ye ya kakaretšo ya Afrika-borwa; ga go kgcšši ya motho moso a ka go šma kgahlanš le yšna.

Kgošši Sekhukhune I; o be a retše monna yo mongwe wa ga Makgats a re: "Ke senkgadikgomo gomme, ga a nkge dikgomo tša batho kamoka aowaa! o fo nkgga tša bawo ba ganago melaš ya Magatiše.

Naa wene mopedi wa mono ga Mogatiše, o reng ka polšlš ye? Kwaa ge, motho yo a nkgago go makgowa, ke yo a ganago melaš ya bona; goba bawo ba sa inamelego ditašlš tša bona. Naa wene o tekhwetša yo bohla le matla, ga ba bangwe batho, ba go ntšetša dibego, mahlakori le methubo le meeta; a kere batho bawo ba boifa kštlš ya kšrš ya pušo ya gago?

Kgaoganyo 331.

Sebata-kgomo! feta kgomo o tšeye motho.

Fa kgaoganyong ye, go kwalagala mokgoši, o hlabja ke monna a bōna goba a hweditše lenaba, gomme a goeletsa go ba motse a re: "Sebata-kgomo!" ke gore; lenaba-banna le masogana go tlo šašarakana ka gara motse ele mphe saka, ke gore; go fahlela marumo le dilêpê tša tlabano go ya go lwa le lenaba goba manaba sewo goba awo a tlogo go senya leagô la bona. Mokgoši wa Tau le wa Nkwe e bitšwa ka lōna la sebata-kgomo, ka gobane ke wōna manaba, ga goiwa go lwa le wōna; go swariwa dihlabanya tša senna.

Bjaloge, lekgotlana la Makhuduthamaga a motse wa Marota a Mohlaletse a seke a re ga ba bōna gore, mehleng yeno diababa ba dira bomonetša; lentšu le Sebata-kgomo - ke gore; Lenaba.

Ga se lentšu le le tsenego mmolelong wa Bapedi ka (1958-1960) aowaa! Re le hwetša le bolêlwa ke borrawešu, ke gore; lenaba. Tshalete ye ya go thōngwa go kgobokêlwa, leitše ina la yōna ke sebata-kgomo lere ke marumo a go hlabana le makgowa, kgahlano le melaô ya "Bantu Authorities Act of 1951"; Ka yōna le tsoma banna ba tsebago Marota. Gomme eitše ka gore tshalete ke setshaba sa Bopedi ka bophara, e bile tshalete e fetago diponto tše ka goba lesome la dikete (£10, 000) gomme ka mo go yōna le rekile sefata-tsela lare ke sebata-kgomo ina la wōna; naa le be le erang ga lere ke sebata-kgomo?

Eitše gore, mokgomana Godfrey Mogaramedi Mpjane Sekhukhune le kgošana Phethedi Thulare Sekhukhune ka bobedi bja bona, ba lahliwa, gwa thomiwa kgobokêlô ya tshalete yewo la go erêla leina la Feta-kgomo o tšeye motho; lere a re senyelweng ka bana ba bolena: Gomme le yōna tshalete yewo ebe ele tšona dibetša tša kgahlano le mmušo ka bawo ba rego bona ba fenya ba mmušo ka tsebo go melaô ya wōna, bjalege, ka yōna tshalete yewo; seripana sa yōna la rêka sefatatsela lare ke Feta kgomo.

Mahlajana a go dira ke baaroši ba kgoši Morwamotshe Sekhukhune

946 le mangangana a seantlō Mankopodi Thulare, lehono a šimetše motse wa Marota Ihoo; ke mollo wa makiri go fitiša wola wa (1893-4). Ka gobane mmušo wa "Republiek I" o itše wa re ehula ihoo ka go tsenya kgoši Sekhukhune II sekolo sa dikgapetla fa motseng wa "Pretoria City" 1894.

Mmagwe, mohumagadi Thorometšane II a bowa gae ke ge go theiwa motse woo wa Mohlalletse goba "Exile-land". Go nale tsebagalo, ka botlalo gore, banna ba babedi bawo go boletšwego maina a bona, ebe ele bona diphehli tša mpherefišana wo wa mokgōmana Kgahlana-le-Tau, gomme le ge lehono 1964 a hlanogetše Mankopodi Thulare rena; re re kgwēnēnē lesogana molatša šowe mafateng! Moenaludi ke mmowa nalō!

Koša ya sešma sa borrawešu:-

"Motswitswanyane moswanyane,
 Mongsehlana wa rasebilo!
 Sšhlana bjo o tšeya kae?
 Ke tšeya matšeng, ke lalago ntshe:
 Ke feteditše bomathekane;
 Ngwana mmina Noko ya Mohlake.
 Noko a phoša ka boromo;
 Ka bosweu ke ya hlaba".

947

Kguoganyo 332(sep.I)

Naa borrawešu, afa ba be ba tseba go itirēla mollo?

Go fetola putšišo ye, ke gore; borrawešu ba be ba nale tsebo ya go itirēla mollo, ka botlalo go swana le mehuta e mengwe ya ditshaba tša mafase; a mangwe.

Mollo o hlodile ke Mohlodi-Ramatla-Ohle, mollo o gōna go dilo kamoka tša lefase, o gōna matlapeng, dikwateng gomme le meetseng o wa bōnwa; ka magadima a dipula tša diretla le difakō.

Borrawešu ba re rurile le go re laetša go e kgoletša mollo, gomme thuto ye ba rufelego yōna; ba re laeditše mehlašane e mebedi ye mollo wa yōna e lego kgaufse: Morōšōšō le Mošikidipela, ga se yōna fēla e nalego mollo aowa! E gabiwa lētšefalo ya bokgaufsinjana, go tšweletša lerethanyana la ka kgošō ya go kuwšlēla mušana wa mahlasedi a magalana a go fiša.

Naa, wene o re ga rele mcrakeng wa dikgomo le dihuswane ka mengwaga ye; (1900-1903) ga pulu ebe e nale gomme e timile mello dibešong re be re tšeya kae mollo?

Go be go fehliwa Tshaana gomme mollo o gotšwe go oriwe, le dipitšana dithelāgwē, dinama tša diphōšōšōšō le dibatana le dinonyana dišimšlwē; mollo o lotiwa ka go šunyetšwa goba go phušetšwa sebešong, go go iwa dilaong: Gomme le kuwa gae dikgōrōng tša leagong go dirwa bjalo, magala le kwatana ya Mohwelere, Mogaaya, Mogōhlō, le ga ele Moshana goba mohlare ofe le ofe woo o sa timego magala; Monoko le Mosehla le Mojakwana le Mokgorokgoro le Morula aowa!

948

Mehleng yšno, go khutšitšwe mollo go sepalwa go noketšwe ka potleng, gomme e tletse mabenkele le bana "Babies" ba bayala ka yōna, re fihlile go yōna mehlae ya nyayollšlō; go dilo kamoka tša nyenkulšlō ya boethuši nameng ka thuto. Ga re sa diša dihuswane tša makgowa (Maburu) kuwa Magaaganatal "Groblerdale 1896", re be re bōna bobaase ba fele ba swere lebeyana la lepōtlēlō le

948 Mantšana (Thogorogwana) ya boetsana (makgolo-a boštsš) gomme ba batola lebeyana le, ka lengwe gomme gotšwe hlase ewêlê goba go rōthêla thogorogwaneng yewo ya boštsana gomme muši o kuwelšlê le ga ele ka peyeng "Pyptabak" ya motšoko.

Boramoshweu ba khutšitšê ditshaba kamoka tša leno la Afrika-borwa, go fêhla mollo wa tshana; kgale ga makgowa a sa dira mankgwa ri wola o mohubetšwana, botatawešu ba be ba re ganetša go o swara gobane o be o nale kotsi e kgaufsi: Bare ga o ka tshakga-tshakga ka potleng, o kgwarinyega wōna ka noši, gomme e le gore ke therešo; re bōne le bona boradikgwêbō ba sa hlwe ba e tliša mabenkeleng a bona go fihlêla le mehleng yeno (1899-1965).

Letlapa la mollo o kgaufsi ke: Legakadima ga re sale bomampana-tshehlana, re be re bapala ka wōna ka lefsifsana gomme ga batho ba bagolo ba ka re bōna ba re kgalemêlê re lahlê. Ditiragalong tša ditshaba tše dingwe re kwa gore, thatafalo ya Mafaaka a nthokolo ye re lego godimo ga yōna e kile ya dadikwa ka mollo; ka dimiliyōne tša dimiliyōne tša mengwaga ga e tloba la sebopōgō sa thatafo ye; mohlomong ga ka ba bjalo garetse ke ditlhaologanyō tša ditsibi "Philosophers".

- 949
- (a). Mollo ka se gagešu, o ganetšwa go gotšwa fawo e lego lebitla la motho, lebaka e le ka gore Bapedi; ka kudukudu go bolokwa batho ka malapeng ka mafuri a nyakō ya bona.
  - (b). Mollo o ganetšwa go gotšwa kgaufsi le dithutlelwa goba mathuding a nyakwana ya sesotho ka baka la boparanyana bja yōna.
  - (c). Mollo ke kotsi, o be o sa dumêlêlwa go gotša goba go gotšwa ka ngwana, a sale ka tlase ga mahlaladi- "Minor".
  - (d). Mollo o be o ganetšwa go gotšwa lehwiting la phulo ya diruiwa, ka molaō wa go boifa kotsi ya go tšuma phulêlō ya dihuswane, le go senyatša balimi magora a dirapana.

949

- (e). Mollo o ganetšwa kudu go tšuma thaba ka gobane thaba ke sešego sa diruiwa le bolōtwa bja melope ya go rulšla mekgwako.
- (f). Ka mokgwa le molaš wa Bapedi, mello e ka tingwa ka lethabo la kamogšlō ya mmago setshaba goba mosadi wa mokgobo; wo molaš o befile go mang le mang yo a ka o tshelago.
- (g). Kidišo ya diša (dirumula) e gōna, e fo dirišwa ka mekgwa ya dingaka-baloi gomme kudu-kudu go baimana "Pregnant" bja basadi.
- (h). Borrawešu ba be ba sa šrē sebešo setee le basadi, lebaka šelšš:- banna ba ngavetše gomme basadi ba a phothokgiša; ke lōna lebaka "reasonable" la go se šrē mollo mmōgō.
- (i). Bašimanyana ba sa bollago, ba ba dule sebešo setee le banna-bagolo, lebaka ke gore, ga monna a šitilo (phutlutee) mashoboro a tlo mokwera le diššgō. Ka ngwaga wa 1912 taba ye e ile ya diršga ka mekgwana ya bašimanyana oa marokwana a mehleng yēno; ka ba ka gopola taba ya Canan morwa Ham. Genesis IX. 1-29.

950

Kgaoganyo 333 (Sep. II).

Naa borrawešu nale tsebo ya mollo - go itirela?

- (j). Ga ele ka tshwanfiso, le mekgwa ya dikomana tša banna, mollo wa kōma ya Madikana ga o ke o tima mosegare le bošego; o lotiwa ka baditi bagolo ba dišego mphatho gore basiliki ba se tsena ka mo thopeng bošego le mosegare. Le gōna mphatho woo- 'Sedikodiko' se beilwe ka dipheko tša ngaka-baloi, ga se bohwalfo molajana go bapalēla mphathong wa dipapadi tša mekgwana ya Sepedi goba motho moso wa leno la Bopedi.
- (k). Kōmana ya bogwera, ka gore thupantlo ya bjona e agilwe dikgorong, ba buludi ka tšatši le lengwe le lengwe, ga ba gōrōga ka maabane ka nakō ya 9.p.m. ya bošego ba-tla ba swere seša (sorumule) sa Thuutse; e lego sōna mankgwari wa bona. Bjalege le ka mahuba ga ba bowēla Serotheng sedikodikong, bowēla gape sōna seša sela sa ka maabane; o le gore gōna fawo Serotheng sedikodiko se nale bahlokomedi "Guards" ba bošego le mosegare gomme bahlokomedi bjoo e fo ba bjona bja kgōnōnō ya boloi fōla.
- (l). Dingaka-baloi, le bona ba makatša, bare ba beile dipheko tša go thibēla baloi e be gōna go tso megago badiši ba felo fao; naa akere go beilwe phako go reng go sa fele go eba badišana? Mogologolo o boletše a re: "Mekunyo ya, ga e epiwe molete o tee, lentšu lere; tatane o nthute go ēpa medu gomme ga e le mejo yōna o ka se nthute".

Mediro kamoka ya motho moso; e fo ba go duta phepeng ka lehwapeng.

951

Kgaoganyo 334.

Ditlo fêla neng go ahliwa, tša Marota boteng?

Ye, ke kgororo ya putšišo, go mang le mang wa mogopolo, o bōnago tahlšgō le tsenyego (tshenyēgo) ya motse wa Mhlaletse le motse wa Kgaphola (Kampula) Mphanama; "Geluks Location Sekhukhuneland Area". Re thōma go ba le kholofêlō ga re bōna mmušo wa Republik II, o tšeya legatō la tlhakodišo maabane, ka la dibedi Lewedi 1965 motseng woo wa ba-bina tau, re nale therešo gore bjale ke mabaka; noga ya Lejapela e nyaretša nlogō gomme maleme a yōna nke ke dikgadima tša pula etšwago borwa ga morwa a Mpidibidi - Parana-Seolo!

"Khuya Cinizekha-Amalangabe azc-enza utlulani yizwe o mkhulo". Se, se holofetša gore phetogo ya kinamšlo le penyšgō ya khutšo "Tranquil" e tloba gōna go bašnaludi; ba motse wa Marota. Ngakakgolo ya Marota, o re motho ga a lumile ke nōga ya Lejapela o alafiwa ka bohloko bja dinōga tša mohuta wa yōna; ka baka lewo motsw wa Mhlaletse ga o alafiwe ka mahloko a mogobêla.

Ngakakgolo ya Marota, o boweletša a re; ga ešita mohumagadi Thorometšane II a na a lahlwa yēna le barwaye le mohumadi. Kogolaka le banna ba kgōrō ya Marota, le nankhono mabitla a ba bangwe ga tsibje yēna, mohumagadi Mankopodi Thulare lebitla la tatagwe ga a tsebe fawo a robetšego ntshe ka baka la mangangana. Naa motse wo wa Sekhukhune le Leganabatho, o tlo fo thosana; wa hlōka monamoleli? Ga re bala ka mo gare ga OT, re hwetša go kile gwa ba gōna mosadi yo mongwe wa manganganale boekgodišo leina la gagwe ke: Jezebel gomme taodišo mabapi le yēna bala go II. Dikgoši IX, 30-37. Naa yo Jezebel, o be a se tswalwa; ka tsela ya batho kamoka lefaseng lewo la gabo?

952

Batho ba bantši matšatšing ano 1965; ba šetše ba filo ēma ka gore ditaba tša malapa a ba bangwe go boifiwa go ba bomaidi ka go wōna gomme ga e le therešo e fo ba, ga re le noka e tlo šlōla-kae! ka gobane mohlakudiši ke molaō wa babuši, o wa tshitla-

952 na motse Marota boteng, go phethagala lentšu la mogologolo wa kuwa bošupa ka leleme e rego: "Zamukha Izinkhomo Makwala-tina"! Ditshaba, dia kukutlologa, Marota a nangasêla, go phethagala seêma sa borrawešu se rego; ga e etile ke ya tshadi pele, ewela ka lewa. Ngangabalo ya Marota a Mohlaletse, re ka fo re dinabeno; kgomo go tsotshwa ye itšikinyago gomme ye filogo kgapeletša molala go tšewa selêpê e fofotšwe: Baswana ba re, e tlo senya letlalo, mong kgomo a lōbêlêla meholo kamoka .

O reng! Mmago mabônê a ditete tša Bopedi, wa sobêlêla phiri-ntshong ya ngalangata; wōna wola o bego o bônêgela diphapuša tša malapa a magoši a Batau. Banareng, Batlou, Bakgaga, Baphuthi le Bakwena. Motse wole e bego e le wa klōgō ya dikahlolo le mekgwa le melaō ya pušo le leagō.

Motse wole e bego e le maphutha ditshaba, o bêlêga ka thari ya kgokong, wola e bego e le setshabêlō sa balahlegi; wōna e bego e le moratanyi wa bahlōyani le mokgomaganyi wa baarogani.

953

Kgaoganyo 335.

Seyantlo.Mankopodi Thulare, a ka se lebalwe.

"Go riano mokgekolo wa Masoka a Ngwana-mohube, dipelo tša rena nke ke ge re se ba Maroteng, ge bana ba rena ba eswa-lebate gomme ba tlaišwa ke motho yo ba rego ke seyantlo; motse wa Digolo-kwane wa senyega ka baka la gagwe: E bile hlōgō ya morwa Sekhukhune ya theogēla go ba robetšego borōkō bja thōbalō ya mafēlēlē-badimong.

O be a fetogile sithisehumudi-sepipamolomo, a dirilwe Senko-koi, komana ya batswakō e lego segogetšwa ntlong".

Go itšano mosadi wa Marota wa Masoka a phatola-mangana (Phatudi) wa Morwamotshe II; kgaoganyo ye, e tibatiba goba go setlasetla boekgantsho bja seyantlo sa kgōrō ya Marota Mohlaletse (1958-1965):

(a). Kgošana Sekgothe (Judah) morwa wa Sekhukhune II, lenyalo la gagwe, la na la dirwa sempja ka Mankopodi Thulare a gana le go amogēla pegelo ya ga Matia-kathoka; go ntšwa ka šakeng gomme a ba a gana le se-bego sa bjalwa sa bowēla ka lapeng labo Mothepa, mohumagatšana Mamphedi 'Meriam' morwedi wa mokgomana Kgetshēpē 'Adam' Maredi 1957.

(b). Mokgomana Mahute Setwakgotone Phala, lenyalo la gagwe le morwedi wa Magōhlō Phala ka ngwaga woo 1962 la ganwa, go kwiwa ka lapeng le kgōrōng ya mošate ka tašlo ya Mankopodi Thulare; monyanya wa lewa ka tšulēlē ka ga Mallega: Ke gore, ka kgōrōng ya Phala-Matata a Mallega. Gomme tšemo o konnwe go fiwa; go fihlēla le yēno mehla, ke yo mongwe wa banyapudi Mohlaletse.

954

(c). Kgošana Sehlophe morwa wa Sekhukhune II, ga a nyadiša morwa e ka 1965 e bile monyanya wa tšuletšano, Mankopodi Thulare a phankganya diatla tša tšena ka kgōrō le lapa le la mošata; gomme gwa ba bjalo.

(d). Mokgekolo Mankgomēlē ka kgōrōng ya Mabjaneng, yōna ya kgoši Sekwati morēna wa khutšo; monyanya wa

954

ngwana wa gagwe o ile wa thibšlwa Mankopodi Thulare a re: A go tle mokgomana Shikwane Mokgoma Sekhukhune gomme, mmidiwa a gana goya ka gore arakilwe mmogó le kgošana Phethedi Thulare Sekhukhune 1965-Marulaneng Monyanya woo, mabjalwa a dirwa phakoto gomme lethabo la šulafala.

(e).Mokgômana Motempane Rapudi Nyaku Phala, a dirile monyanyana wa papadi ya go bina "dance" kiba, a apeile mabjalana a bile a hlabile kgomo; ya go thabiša dibini- Mankopodi Thulare a o phuphanya le dipegêlô tša ganwa go tšena ka mosêhlêlô wa kgôrô ya Matubeng a Sekhukhune II ka ngwaga wa 1963.

Tiragalô ye: E rereša e re, go madimabe go monna mang le mang yo a latelago Mankopodi Thulare goba mosadi ofe le ofe, yewo a sepelago goba go dula medutudung ya lapa la gagwe, ka gobane tsela, ya Mankopodi Thulare e iša tahlegong; fawo mabothata a letetšego bohle bawo ba afêhlago.

955

Borrawešu ba re boditše sešma bare: "Phukubjwe ga e tshetše moedi, e duta mosela, gore monkgô wa yôna dibatana tše dingwe difetago ka matla di seke tša kwa monkwana wa yôna". Go bjalo, Ngwetši ga e mogolo go feta beeng ba lapa, le ge o le ngwana wa bogošî bja selete sefe le sefe, ngwetši e nyetšwe ka dikgomo gomme gape, Mohlanka ga a mogolo go morêna wa gagwe; go itšano -ka mohlathollodi wa tša mmušo wa tša kgaogêlô le letagô.

Molaš wa kgôrô ya Marota, ge e ba kgoši goba setima-mello se gakanegi, go taba efe le efe, ke mokgwa le molaš wa Serota go tiya-phata; go kôpana le batseta ba metse le metsana goba dikgaadi, go tlo eletšana go sewo se petaganago kgopolong ya gagwe kgoši goba mohumagadi wa setshaba.

Bjaloge, morerô woo wa gago, wa go thosanya motse wa Marota, o tlo e karabêla wôna ka noši; o tlo hlôka moehudi mohlang leru le rotiša difaakô e le pula ya podiša mahlaaka.

Mogologolo, "O boletse a re; ditaba ke dithušanyana gomme ga gabo tšona ke tlase, gape a re: Ga o nkôna dinawa, o nkhutšisi-

955 tše go bipelwa bošego ka hlōka borōkō!

Borrawešu bare:- "Mankgwanyane a magapa tududu, tshipa ikile ya namšla mooka - mabala a šalšla mookeng; go riano ke gore bophelo bja yōna boitše bja šala makgele-mpuweng goba nyanyeng. Mogwera rena, o kile a re fora, ra foršga, a re; khwana tshukudu, motšoko ga e kgōgš gomme re kwele tshukudu e ethimola mphanama. Monna wa bogologolo, o boletše a re, ga o sēšba tshukudu o širšlš ka mohlare; monna yo ebe ele phōōkgō ya maršma legōlš "Great Hunter" a dibatana le diphōōfōlš tša mashōka.

Moporofeta Isaiah. 47, 1-5" Fologa o dule fase leroleng wene morwedi wa Babylon"; bjalege le wōna motse wa Marota, o phuphanywa leroleng mehleng yēno, ka tekanyō ya nyageng ye 810. B.C. go riano yo mongwe wa diphōōkgō tše nne tša Tastamente ya kgale.

956

Kgaoganyo 336.

Naa batho ba, Mapaye, ba bowa kae ba binang?

E bile mengwaga e mene, go duleng fa motseng wa kgoši ya Mapaye "Amapaye", e lego Nyabanyaba Zabie Mbuyane fa Krosfontein No. 104; (1910-1914).

Mokgalabjwe Mpanyisi Mashêlê, o be a re:- "Ga e le therešo, rena Mapaye, ga re nawo mošna owe o ka swanago le wa batho ba metse le tihôlêgô; ka gobane ba bangwe re Mapulana a ga Tshilwane. Gomme gôna fa re lego ntshe ga e sale borrawešu, ba hlanogêlana le Mapono "Swazi" mo thabeng elaa! ya Ekôkôto; ka ntwala ya Tsola-meetse 1856 ela madira a maswatse a itšego afetšwa ke mephatho ya kgoši Sekhukhune I.

Rena, Mapaye re bina Phiiša (Maakônôkônô) gomme ka baka la go gobana le mašalêla a mapono, polêlô ya rena ga etsebagale; ga se sepulana ga se seswatse, le Mapaye a mangwe a gešu a gôna kuwa ga Sekhukhune. Gomme bona mmolêlô wa bona, e šetše ele wa sepedi, le mekgwa ya bona ya dikomana e arogane le yekhwî ya rena, gobane rena re ra Mašupjane rere ke Tlooro".

Bjaloge, mantšu a a refa moele wa phatlogo ya mehuta-hutana ya ditshaba le ditshabana.

(a).	Mapaye - Hikila: hinkila	Sepedi - Sepela.
(b).	" Hatlisa;hatlisisa	" Akgofa-Akgofiša
(c).	" Mneweru	" Mmawešu.
(d).	" Hara	" Swara.

Mošna wa Mapaye a ga Makofane:- (ka: Mashabê Sara Pudiamotse)

957 "Rena re bowa sebêška thabana kutsu;

Re bakutsu ba mabêlê menoga.

Re bina letlaabo".

Mošno wa ba ga Ntlwana ba bina kgomo. (ka Mamatsi Motopotopo Ntlwana).

"Rena re bowa lephaki, re iša mošno;

Re bowa mohlobê sefero.

Ga mothari a namane pêlega baopa".

957 ²Sebšška . - Ke felwana fawo monola wa pula o dišgago go oma,
le go itira mohlakanyana.

Makonokono- Ke phiša: Sebokwana sewo maisimane ba rego "Coccon";
ba bini ba diloša tša Sepedi mathumaša le banna ga ba
bina koša ya Moropa.

Letlabo - Letlabo ke mohuta wa diphoofolo tše di swanago le
dipudi, eupja fa mošnong woo, ke mo; mmuša wa ntshe
o sa pšhwego ka bjako; dibjala tša ntshe tša sesotho
di akokōbšela gogoleng lehlabula.

E lego mošno ka kudu-kudu ke eng? Aowaa! Batho ba ka tsebana
bjang, kantle ga mošno ke wōna o hlathollago diphatlwana dileteng
tša merafo ya kamoka batho; mo go leno la Afrika-borwa.

Moeno wa baKgautšwana ka bokopana, (sereti: Salemitha Moriri)

"Rena re bowa moriri moshweu lehumo,

Bahu ba hwile ba o duma; ba duma Mokwena.

958 Makgatha noka dišla: Re Bakone ba mma nakana tša pudi.

Sa bōne nakana tša pudi go bapšela;

Mollwane bogōna , makgatheng;

Re bowa leriana ga a le mabedi, lengwē ke labo Phohu-
ngwane.

Re bowa bothatha ka Ntiana pedi moloi a wēla!

Kuwa Matibidi ga ramoseu a namane;

Re ba moruwa-tona a Bokone

Bang ba ruwa ditshadi.

959

Kgaoganyo 337.

Ka boripanyana ditaodišo mabapi le maphele a bona.

(a). Moruti. Thabê "Stephens" Tshêšane, ebe ele motho wa Bapedi Lutheran Church ya go thewa ka moruti Martins Sebushane le Jobo Pududu, modirišane wa bona e le Reverend. Johannes Winter bole-la mogaaba le swanago le mathudi a gaiši; Mojêrêmane yo ebe ele mohlalifi kudu ele santa-kobong: E le motsibi go tše ntshi tša mobung wa le la Sekhukhuneland Area, a tseba le mafsika "Minerals"; ebe ele toloki "Interpreter" ya komosasa morêna Abel Erasmans (Erasmus) wa tikologo ye ya gešu (1888-1894).

(Mohu) Semphešane Thabê Tshêšane ebe ele motho wa go dirišana kudu le magoši a lefase leno la Bopedi; gape ele mohlanka wa therešo thutong ya efangedi "Gospel".

Kgoši tše Sekhukhune II le kgoloko kgolane kgoloko ba be ba mmotile dipolelong tša dipitšong tša setshaba mo kgalatlou "Schoonoord Geluks Location".

Gomme ga ele thuto ya botlalo ya seruti, o be a se nayo, ya mehla ya lehono; e be e fo ba "Local Elder" goba moruti yo a neetšwego ditshwanšlô tša dilalêlô le dikamogêlô go ba phuthêgô ya kêrêkê ya morêna wa rena Jesus Kristus.

Ebe ele moruti wa boitshwaro bjo bobotse setshabeng sa gabo le boikokobetšo, go babuši kamoka ba rometšwego ke kgôrô e kgolo ya pušo ya batala "Natives", ba naga ye ya Bopedi, pitšong e kgolo, o be a le gona ka ngwaga wa (1922-1925); ge go thomilwe go rêkwa ga dinagana tša setshaba "B.T.Farms".

960

(b). Ga ele mabapi le moruti Johannes Winter, nopa ya pilwana ehlaêlêla go nwa ka mo morufsaneng; yêna o lahlile majakane nyanyeng - ke yêna Bole-la Mogaaba le swanago le mathudi a gaiši.

Banna ba ba thuto ya "Berlin Mission Society", ba itše go tšena fa Bopedi ba lahlîša batho go nyala basadi ba motlalo bare ke bokgôpô goba dibe, ga ele rena Bapedi, mola ba kabe ba re rute tlhaologanyo ya nyalo ya Motolo le Motlalo; re kabe re hlaologantše "Monogamy le Polygamy" e sego lahlang basadi le dule le otee; Taba ye ke yêna ya pherekanyo megopolong ya dikgoši le ditshaba,

1006

K34/120

960 ga e le gore legodimong go amogelwa motho wa mosadi otee, ba rutiša efangedi ka phulaša.

Sešma sa borrawešu sere:- "Maebana mabedi ga a rakwê: se sengwe sere: Dipshio tša tlou ga dipataganywe".

Morena Jesus Kristus ore: "Nna ke tseba mathomong ga modimo o bupile tonana le tshatšana fêla". Bjalege, basadi bawo monna a ba lahlago le bana, naa megôkgô ya bona, gara a ditlala le malwetši, efo tšewa ke phefo? Ga ešita tlhalano e lego maleba ya bootswa ke tshekišo ye sekôbô kgôrông ya baahlodi le leihlong la molaš, go tloba bjang ka mošola wa lebitla selebaneng sa kahlolong ya motho-moya gwa ganetšwa le go kolobetšwa batho ka maina a se ga gabo bona a sepedi bare ke maina a sehetene ga a tsibjwe kuwa batho ba yago ntshe badimong.

961 Tšošêšô ye, yaba setlamo, se se maatla, le poifo go bohle ba ratago bophelo bjo bo sa felego ka morago ga lehu la nama, tlase ga dithabana le mebotwana ya leno la gabo rena la Afrika-borwa; kganthe poifišo ye ga se therešo - therešo ke leina la Modimo tate. Modimo morwa le Modimo moya o mokgethwa.

Gomme e fo re fêla ka baka la sešma se serego: "Montshepetša a bošego bja rra, ke moleboga go sele".

Bapedi re nyakile go timetšwa ifilore ka baka la thuto ya maisimane, gwa tšogwa borokong gomme gwa lemogiwa gore; bolatedi go Kristus Jesus ga se ka leina la sejuda goba seisimane aowaa-owaa senatla Paulose ore: Bala 1st Corinthians. 13, 1-13.

(c). Mopišopo yo mongwe wa "Church of England", a na a ruta ka kerekeng ka ngwaga wa 1910, a re: "Rena maisimane ga re tlilo hlanoša ditshaba goba go amoga batho sewo ba lego sôna, ka mmitšo wa se ga gabo bona aowa! Re tletše go šupetša batho bohle tsela, ya phološo ya moya go modimo ka mophološi le morehwedi wa maleme le merafo ya lefase kamoka, gomme se; ke sewo efangedi e se bolela-go".

Bole-la mogaaba e bile moaroši yo kgôpô lefaseng leno la Bopedi, ke ka baka lewo sešma se sa gagwe se sa lebalwego diagelong tša Marota ka bophara; maisimane bare:- "The foot prints, on the sand of time".

961 Re nyakilo tšewa ke noka e sa tlala, re nyakilo go hwa lehu
la pitšana, mola e se be dikolo tša barutiši ba mmolêlô wa maisimane
gomme ga ele mehleng yêno; yôna ga re sa bolêla tlihabologo, le
962 hlabile letšatši la phološo ya Bapedi ha ga Thulare. Mephatho e
agilwe ka metse le metsana, go rutwa maleme le dithuto tše phagami-
lego ka dikgowa: Seisimane le Seburu.

Mabothutana a apoga, magetleng a dilete kamoka; go šetše go le
dithuti banna ba rwelego diala tšabo:- B.A., M.A., D.D., M.D., LLB.,
Ph.D. Thuto ya J.C. ešetše ele tša bana ba "Secondary Schools". Le
dikolo tša "Biblical" dithelegilwe fano Afrika-borwa; e lego tšona
tša dithuto tša tsebo go Bo-Modimo.

(d). Mokgomana Motubatse Sekgothe Motubatse Sekwati, o belegwe
(1881-1944); ebe ele letšlô la kgoši Sekhukhune II. Monna o be a
sa rate ditshêlê, ele motho wa go se tsêna le go dikahla-ahlô tša
kgôrô gomme a fele a epolêla a re: Naa motho ga a le molato a ga
le fo mošôkêla? Banna bare; auwii! selege, kgôrô ye e tlo ja eng!
Lešaidi fa, le teiwa ka mošawana wa senna; le ka ruta butši "Slander
go ba bangwe gomme ya ba karošo leagong la Marota. Le gôna kgôrô
ye e ka ba le lebadi goba lengalatsepa-dikahlolong ka mehla, kgôrô
ija ngwana wa yôna. Ebe ele ka ngwaga wa 1943 ga Acting chief
Phathudi Morwamotshe Sekhukhune a lefišwa pholo tše pedi ka baka la
mohumagatšana (lethumaša). Ntleleng Morwamotshe Sekhukhune a ile
hlagele, ka mafôšlô komeng ya mokgomana Moepadira Mampuru gomme
mathumaša ka bontši ba molatšla; ya ba phokotšegô morotong wa
masenya a go bolotšwa ka morago ga lehu la kgoši Sekhukhune II.
Mehpa wo o be a godile go ka letšla moroto wa medibu ya go
963 bolotšwa ka ngwaga wa 1951; ga Chieftain. Morwamotshe Sekhukhune
a le sešulong sa mogolwane Thulare II.

(e). Mokgomana Motubatse Sekgothe Motubatse, ebe ele letšlô
la kgoši Sekhukhune II; monna yo diatla tša gagwe di be di sena
magwatšane. Modiro wa gagwe ebe e fo ba go tengwaya fêla, e le
motho yo a senago ditshêlê, ga se ake a sekišwa molato fa kgôrông
ya Marota; ebe ele moethati kudu a sena borumulane. Monna yo o
belegwe ka ngwaga wa (1880-1946); o robetše ga mmôgô le rangwana

1006

K34/120

963 wa gagwe ka kgōrōng ya Manaleng gōna fa Mohlaletse "Paradys".
Letšlō la kgoši, ke gore "chief-body guard".

(f). Kgōrō ya Matubeng a Sekhukhune I, e neetšwe mohumagadi Mpētshē Morwamotshe Sekhukhune ka mokgwa le tašlo ya kgoši Sekhukhune I; mosadi yo ke wa kgoši Morwamotshe II, ke yšna bana ba gagwe ba lomago bana ba Thorometšane II seššš, go mekgwa ya Serota kamoka.

(g). Kgošana Phaswane (leseilane) Morwamotshe Sekhukhune, ebe ele senatla dikahlong tša kgōrō-kgolo ya Marota; o belegwe ka 1895 fa Mohlaletse, o bileditšwe gae badimong a dirišane gabotše le Chieftain Morwamotshe Sekhukhune go swana le ge a be a dirišana le tatagwe. "Ga go makatše lehono ga motse wa Marota o senyega, dikōkwane tša Serota difulere; go šetše mabeša nama mašimolla a šimēla".

Sešma sabo tatane sere: Thaka e tee ga e rwešane- diaala, ke gore e ka sere mola re štēla methapa ra thakgana; re šaediša yo mongwe gore methapa e mmōnē lešaeadi, ke šona se diragetšego motse wa Maroteng.

Kgaoganyo 338.

Thuta-bogolong ka mmame le tatane.

Go boletše mogolo-golo are: "Tloga-tloga e tloga kgale, modiš wa kgomo o tšwa nayo šakeng".

Bommaweshu le botatane ba rwele morwalo a mogolo ka magetleng a bona, kakuba ya ntshesere ya go ruta ngwana tsela ya go phela ka mokgwa wa setho; ka lapeng le ka mekgobeng bathong.

Gomme lentšu le sešma sa lona sere: "Thutela bogolong e ya rōba, inamiša mohlare e sale o monana, ge o ka tia; o tlo go palšla". Go riatšo ke gore, ruta ngwana go tloga boseeng o tlo gola peu ya botho le tlhompho dimidile tsebong ya gagwe; gore e tle ebe monna-banneng goba mosadi-basading mehleng ya gagwe.

Mokgalabjwe Ngwanatsomane Sekwati Thulare, o be a fele a re: "Ngwana ga a amušitšwe gabotše, o bonwa le dipapading tša gagwe go ba bangwe gore ngwana yo; o tšwa ka lapeng la batho-batho e tlo ba motho wa kgonthe bophelong".

Borraweshu baitše: "Mmala wa kgomo o gola namaneng, ke gore; thuto ya ngwana etšwa ka lapeng ka batswadi, e sego go rutwa ka mekgobeng ya mahlašana a bagwera ba gagwe".

(a). Bommane, ga ba thōma go hlaletša leseya "baby", ba thoma ka go moruta go nyemoga gore ngwana a tlwašlš go nyemogela bahlale tši ba gagwe gomme le ge lentšu le se laba gōna la ha-haa! Eupja lethabo le bonala molomong le dithamaneng gore, o thabile.

965 Thuta-bogolong ye, ke yōna hlōgō ya go ruta leseya tselamotoho go bohle meloko le go bafepi le taetšo ya leratō go batho kamoka leagong; lethabō le leratō ke tšona dikōkwane tša leagō motseng goba kgobokanong ya dibupiwa tše tsibjago ka sebopōgō sa motho "Human".

(b). Bommane, ba thōmē go tlwaetša leseya mantšu ae: Mma le tata, gore ngwana a-godišetšwe tsebong ya mmame le tatane (papa); mothšwō wa ke wōna wa mathōmō go thuta-bogolong go ngwana ofe le ofe ka lapeng.

(c). Bjalege, batswadi ba tswelepele thutong ya ngwana, ga

965 a thōma go rarolla leleme, ka go tuleletša kgala ya lentšu gomme a rutwe karabêlo ga a bitšwa gore; Mmaa! Tamaa! Bjaloge, moarabo woo, o rutwa ngwana gore ge a bitšwa ke ba bagolo goba batho ba senna goba sesadi gomme ba senna a re; tamaa! ba sesadi a re; Mmaa

Gomme ge arabêla motšofadi a re: makgolo! goba mmamogolo le rakgadi!

(d). Go telefatša le go beakanya, mabitsi polelong ka bogaren bja ngwana, mokgwa wa bothakga ke go ruta ngwana goba bana; ka lapeng tlhompō le ya ka kuwa mapatlelong: Ngwana o godišetšwa, mokgweng le molaōng wa setshaba sa gabo; gore ebe Bolokwane bo-phelong bja gagwe bjo bohlewilego, le kagišano le bagabo fa morakaneng wo relego go wōna.

(e). Maboithakga a go betla le go aga nyako, a rutwa, eupja mabošaedi ga a rutwe ka lapeng goba kgōrōng, bohiri le botagwa ngwana o kgahlwa ke boitshwarō bja bagwēra ba gagwe.

Mogologolo, o re: "Ga išika le ye e garago, le yōna e ya gara go riano ke gore; ngwana široga ditseleng tša baaroši".

Re kwele ka mphathō wa Makwa a kgoši Morwamotshe II ga kamoka ga bona, baitše ba ithuta go kgōga lebaki ba latšela hlōgō mphathō wa bona maphutha ditshaba.

Kgaoganyo 339.

Dišma košana tša fsifsing tša Sepedi.

(Ka: Phethedi Motubatse Sekwati).

Dišma košana tše tša lefsifsing di be di rutiša ke mokgōmana Phethedi Motubatse Sekwati, o robetše badimong 1907; ebe ele monna wa mphatho wa Matuba a Sekhukhune wa bobedi.

Dišma košana, dirutwa bašemanyana kgale merakeng ka nako tša ga go itišitšwe ka maabane, dibešong tša mello: Gomme kamoka masogana a be go dula meraka ya gabo bona; tabakgolo e le gore ba kgōrō efe le efe ba seke ba phalwa ke ba kgōrō engwe.

Dikgōrō di be di nešla tašlō gore, bašemanyana ba seke ba špēla košana tše, ba nale banyana goba mathumaša, ka gobane tše; ke dikhupamarana. Mošpelō wa košana tše, o ka fo tseba ke: Dinkga moraka e sego masholopudi-dinkga senyana, ke gore bašemane ba tshabago dinaka tša kgomo go swana le banyana ba mehleng yela šidi:-

(I. Key G).

Hi-hii! Lentšebana.
 Tšebana la ka meswapele.
 Kgano molaa! O kweleng?
 Ke kwele madika a hlomoga;
 A hlōgōmēla molapong;
 Gata la tau bošalala;
 Nke ke mabokano a dinong!
 Maru a bokone ke a maso,
 Tladi go tiya hlabanyana;
 Ntsho e raga ka molšētsē.

Mang Kékane! Kékane!
 Pudi ya lla legaeng;
 E lla e bitša modiši,
 E re modiši tlaa o nkgolle.
 Ke tlo go golla ke le kae?
 Ke tshaba digwe tša megaaya,
 Digwe dikgōna ke botau;
 Botau lebo monankwe.
 Badutši kgatheng ga tsela;
 Ba bōna mofiti a fetago.
 Mofiti le mpjana tša gwe,
 Thalaga le tilo kana ba tilwane.
 Tša tsēna fsika tša forofotša,
 Tša ntsha pela mmatohlanyane;
 Tohlanya baatsumi ba yōna;
 Tohlanya le ditlašiana.

(Palo III key F. Letla. 968).

Petollo go mantšu aa:-

- (1). Lentšebana:- Leebana; Mokurwanyane goba mošu.
- (2). Hlōgōmēla:- Kgowa ya mantšu a batho ba bantši.
- (3). Digwē:- Meotlwa ya dinkgotšwana ya megaya.
- (4). Tilo:- Mmala wa mpja ya pholwana.
- (5). Tilwana:- Mmala wa mpja ya tshadi.
- (6). Forofotša:- Go fuputša ka leweng goba ka ngwakong.
- (7). Mmatohlanyane:- Se lwantša batho goba batšumi.
- (8). Thalaga:- Ina la mpja ya pholwana.

N.B. Mokgōmana Phethedi Motubatse Sekwati, o hlōkafetše a se a nyala mosadi, o be a lamile ke mmutla; ebe ele motho yo botho ka kudu gomme wa boikokobetšo go bohle leagong fa Mohlaletse (1878-1907).

968

Kgaoganyo 340.

Dinatla tša A.M.E. Church fa, Geluks Location ka (1897-

1927

Ba, ebe ele bona direpodi tša African Methodist Episcopal Church, ba samišitše molamo wa bona, ba robetše borokō bja bona; ba khutšitše modirong wa bona gomme mediro ya bona eya balatšela.

(i). Moršna Dafita Isaka Moretsšlš, tatagwe ke bona batho ba mathōmō ba go amogšela lentšu la efangedi fa lefaseng la Bopedi, mehleng ya "Dr. Reverend Alexander Merenskey"; Moršna Moretsšlš ebe ele mpshikō wa ngwako wa modimo gomme a sa hlōkšgš ditirelong tša kšrkš mosegare le bošego dithapelong. Ebe ele motho yo a sa laolwego ke dibela e le gore ele kgošana ya motsana wa Ba-Moretsšlš a amogšela dibegšlō ka mokgwa le molaš ba Sepedi, a tsebega ka la gore ke kgoši ya Ba-Moretšeia mašego.

Ka la 29th April 1923, o bile la mafšlšlō ga go bewa lefsika la sekutlo sa Thorometšane "A.M.E. Church" Mohlaletse, ka "Paramount Chief Sekhukhune II.

(ii). Mokgomana Josefa Molškanane Mošla, ebe ele yo mongwe wa lerato le makatšago, ele mmoledi ya matla, ele motho yo a sa ratego le monkgō wa bjalwa; ka ngwaga wa 1903 a senya le go rekiša dikškš tša kapešlo ya mabjalwa, ka baka la go hlōya botagwa le dihwiri; o ile badimo a le mengwa ye masome a seswai le motšo otee.

(iii). Mokgomana Peterose Sekuba, ebe ele yo mongwe wa kgotlana ya badiši ba kšrkš, fa ga Moretsšlš gomme e le motho yo a phethago ditshwanšlō tša gagwe ka pštšgš; le bophelo bja boikokobetso eupja le ge a be a enwa bjalwa; ebe e se sehwiiri aowaa!

969

(iv). Mokgomana Semuele Malwa, monna yo botho wa go sehlōkšge dithapelong kšrkšng, le ge dinwo dika-atafala legaeng la bona, a fo ba bjaleka kgoši ya bona D.I. Moretsšlš. Batho ba motse wa ga Moretsšle ke majakana a kgale, gomme mehleng yšno; lenaba le ba tlile ka mafuri gomme dipheho dibška ke lenaba (Bjalwa).

(v). Mokgomana Marekose Sinamela wa Makgane "Magnets Heights", naa go ka bolelwang ka senatla "Tshwenyana Mamekwa Senamšla Moduhlre";

969 Mobohlatse a gagwe, o hwetše molaš wa pušo ye, ya mehleng yeno ya Afrika-borwa ka 1958: O hwile lehu la diatla a bolawa ke ba kgōrō ya Malakeng Ratau monna yo o hwetše kinamêlō go mmušo wa "Republiec II of Suid Afrika".

Re re kgwenene! Monna o hwêla therešong ka baka la pušo ye go ukametsego, gobane le tša mmušo wa legodimo dibjalo.

(vi).Mokgomana Paulus Mmadi, ebe ele seakgofane go dithōmō kamoka mo Manganeng, yēna le mmagwe mokgekolo Salome Mmadi; ebe ele bahumutšī ba phuthegwana ya A.M.E.Church fa ga Nkadimeng gomme mehleng yēno e timile ntshe.

Moruti Mark Molotsi, o be a agile ntlō e botse ya thapelo gomme yōna e ile ya tšewa ke ledimo, e bile gona go senyega ga badumedi ba A.M.E.Church. Mokgomana Abiel Matshabelele ke yēna a humetšego masenke a go rekwa ke moruti Edward M.E. Motubatsi a be a thuša kērēkē ya setshaba.

970 (vii).Isaac Ntwampe Badje Mampuru, ebe ele modumedi ka go rereša gammogo le mohumagadi wa gagwe; le go ebe ele ba kērēkē ya Berlin Mission Society: Ebe ele badirišī go "African Methodist Episcopal Church", Mna. Isaac e bile mothušī yo mogolo go moruti Nathaniel Kgotwane Magōhlō Phala, Mna. Isaac ke yo mongwe wa go hwela kgošī le lefase ka "1st World War" 1914. Morwa e monyane ke moruti wa Evangelical Lutheran Church (1964) leina la gagwe ke: Moruti Philip Mampuru (Philip Sehulele Ntwampe Mampuru).

(viii). Mokgomana Josefa Mkwale Ramaepadi ga mmōgō le mohumagadi wa gagwe Batseba yēna ke morwedi yo mongwe wa malapa a Sekhukhune wa bobedi, e bile dikōkwane tša kgonthe phuthegong ya "A.M.E. Church", motseng wa Marota Mohlaletse; mohumagadi Batseba Josefa Mkwale Ramaepadi o latetše monna wa gagwe badimong 1965 bana ba bona ba babedi ke baruti ba kērēkē ya Dutch Reformed Church ba babedi ke barutišī ba dikolo tša bana. Peu emedile gabotšana modimo o ba phumitšī dikudumēla ba di bona ba khutšong e sa feleng motseng woo ka godimo.

970 (ix). Mokgōmana Enoch Mpogeng Masha, e bile moreri wa thušano, e botse ga a sa agile Kalkfontein mowe ba go thunkanya ke mong wa polasa yewo, le mehleng yeno o be a sa tsepeletse tirong ya boreri fa A.M.E.Church (1952).

(x). Mokgalabje Thomase Mashabēla, o fihlile fa Mohlaletse, e šetše e le monna wa masome a seswai le metšo e senyane a mengwaga "89 years old" eupja e le sōna senatla sa A.M.E.Church a bonagala a kile a phela le bo-moruti Simon Hoffa Senamēla menyageng ye (1895-1916). Go Thomase le Simon, ke bana bawo borrago bona, ba nago ba tshaba kuwa Kirimišitwane/Senku, 1840; ga goilwe go bērēkwa dithunya
972 motseng wa Grahamstown. Mokgalabje yo, o be a fele a re: "Borroweš ka bofamolele ba napile ba kgahlwa ke methepa ya Mathosa gomme ke g batswala rena mafamolelane, le rena ra kgahliwa ke methapana yōna ya mathosa, ra enyala ke ge re tswala ba bo "Theodor"lemonyanana; gomme lehono ke tlisitše masopo gae".

Le ge tumelo "Faith" ya motho e sa bōnwe ka mahlō, mokgalabje yo ebe ele modumedi yo a phethegilego, ka ditherō tša efangedi goba ka go "OT"; le dipoledišana go bohle go bonagatša bokagare bja motho.

O robetše gabotse le ba gabo ba Mashabela fa motseng wa kgošana Monampane Phaswane Mashabela kgaufsinyane le mosate wa Marota. O ile a bolokwa gabotse, ka baruti le phuthego ya African M.E.Church; le ba dikērēkē tše dingwe ka ngwaga wa 1930.

Moruti Simon Hoffa Senamela, o be a nyetše mosetsana wa Leka-panare "Coloured-Lady" le moruti Jonathane Mangena Maaka Mokone; o be a phasitše dithuto tše phagamilego e le "Doctor of Divinity" tša mošola wa mawatle Amirika. Lebšlē le mutlutšwe e sale kgabane, A.M.E.Church ya ethwala megono. Lesogana le, ebe ele yēna ngwana wa mothei wa Ethiopian Mission Church mo Afrika-borwa ka 1893.

Seswantšo sa mothei wa E.M.Church. kgaoganyō 344, le sa Acting President (1914-1918).

Ping le Pinyana.

Borrawešu, ba re buditše bare: Ping ke sebatana gomme sebopêgê sa yôna, ga se swana le diphôôfôlô, le gona ga se rate re se bona, eupja e le gore go bôna re ya se bôna; nke ke yêna motho yo a bolêlago le rena.

Go hlatholla polêlô, ke gore - ka therešo ping ke modumo wa moropa, pinyana ke moropana wa modungwana o monyane, bjalege moropa o mogolo ga o tidumetsa morôrô o monyana o tidinya morôrwa go hlathlola o mogolo.

Ditidinywa tše ke go thabilwe go binwa koša ya moropa ka banna le basadi goba papadi ya dialoga goba dikômana tša basadi.

Pinyana ke leotlelana la ping, gomme ga pinyana ere: Ping! E kwele ping e kgolo; Ka gobane legadima ga lere tsaakaa! Letšwa marung, e ka se gadime maru a se gôna aowaa! Ge o ka kwa ngwana a re, ka gešu re šeba ka nama goba ka mafsi, ka tladi ye tšwago lerung, ke ka baka lewo; banna-bagolo ba be go ba sa dule goba go dumêlêla bana go dula nabo kgôrông; Le ge go nwa mabjalwa le bona.

Gomme, ga ešita le bona basadi, ba be ba tsefa ga go binwa kôša ya moropa fêla, ele fawe o ka hwetšago ba thabile ga mmogo; ka baka la go tintetša moropa.

Basadi, ba fo ba bjaloka dipinyana ga ba na maaka goba thopa, ge monna a rata go se kwane le banna ba kgôrô goba motse wa gabo, a fele a nyanyarêlê mosadi wa gagwe ditaba tša kgôrông; mosadi o tlo diphuma go basadi ba gabo, ga goiwa nokeng le mašemong le kgonyeng.

Basadi ga ba kgônê go sepela ka dinawo, ba tlwaetše go dula ka leleme le go sepela ka lôna; Monnate, mosadi ga a na thopa o bjaloka pinyana.

Borrawešu ba be ba sa dule le basadi kgôrông, le gôna mosadi a sa ekgogolêlê mollo sebešong sa banna ka noši, ge a ka hwetša go se gôna monna fa sebešong, go be kaone go gomêla la lapeng la gagwe; Mohlomong ga a ka bôna monna yo mongwe goba mošemanyana

974 a mokgopšla go tlo mogogolela magalane lebeyaneng lewo a le swerago; gōna o be a thušega.

Gomme sewo ebe ele mokgwa le molač wa Sepedi gomme le mehleng yēno, go sa diršga dileteng tše ntšhi fano ga "Sekhukhuneland area" pinyana ke mosadi go ditaba kamoka tše mabapi le ditaba tša senna fa Maroteng.

Basadi ga ba na khupe ba swana le bana, e ka se gadime leru le se gōna nnang!

Pinyana ga ere ping! E kwele ping tše kgolo go riatšo monna wa dihwa-ntswaneng, makgola-motse Mosēgo.

975 Basadi ga ba porofete mererō ya kgōrō, ba bolela se ba budi-tawego ka banna ba bona, ka malapeng a bona, go swana le ngwana ga bolšla sewo a se bonego goba go se kwa lapeng go bommane. Gōna fa Mohlaletše go be go le gōna monna, leina la gagwe la metlae ba re ke Legatanyane gomme leinaina ke Marisane Pudiamakwa wa kgōrō ya Makaleng, monna yo o hwile ka ngwaga wa 1924 a balegwe ka 1884, monna ke wa mphatho wa makgola a kgošana Kgagudi Moramotshe wa Sekhukhune sa pele, gomme ka go ratana le bo Kampana-tshehlana, o be a sake a swarwa ka špōgafō goba tshalete ya polokšlō ya setshat sa Bapedi "Bapedi Tribal Fund"; ebe ere ge a ka kwa lempana-tshēhl na lere: Pššle goba Poiša! A tlogšlō banna go nwewa bjalwa a namšla godimo ga thaba a lebanye Lepōš, ka kgonthe pitsi epura ditōmō; monna yo o ile badimong ele nkwenya a hloyane le mmušo, e bile le sekgweng a sa gate. Ka le lengwe la matšatši, ka baka la go sepela bošego, a etšwa botagweng, a feta kgaufsi le lebenkē: la Mohlaletse; Mrs. E. White a motšošetša ka sethunya sa mautšana fšla, a sa molebanya; a mofšwegiša.

Gomme eitše ka gore, tšošetšo e, ya na ya diršga moršna Edwa: White a be a se gōna, molato wa modumo wa sethunya o ile wa ahlol kgōrōng ya "Additional Native Commissioner" ya Sekhukhuneland gomme ka molač wa ditsotsi; Legatanyane a hwetšwa - goišiwa kgol gong gomme gwa swanšla.

Monna yo, o ile bahung a phela motseng wa gabo Maroteng, ka

1006

K34/120

70

975 phelo ya go galaka lefaseng, ele fêla ka baka la lehlakori la mmušo go monna ofe le ofe kante le digôle le batho ba fufetsego, o phidile bophelo bja makgwakgwa setshabeng sa gabo; matšatši kamoka nameng.

Ebe ele yôna kgolo-golo ke ya khukhuna, godimo ke boifa melamo (Thahwihwi) ya bašimane; Mmatsoku abo dibilwana.

Bojakane goba majakane, ke go reng?

Mo kgaoganyong ye, go dibollwa putšišo ye malebana le mantšu goba maina a mabedi aa; Majakane le bojakane:

Tlhathollo ya banna ba mephatho ye: (a) Makgola. (b) Madisa. (c) Makwa a kgoši Morwamotshe wa bobedi bare: leina le; Majakane ke gore, hahlanogedi ba pušo ya serota. Bojakane ke tšupo ya mekgwa ya bona goba boitshwaro bja sebona, karoganong le mekgwana ya Serota.

Gomme ka baka lewo batho ba hlanogetsego mekgwana ya Sepedi, ba bitšwa digologa; ba gobugile, ke bahlaswa goba bahlaswiwa leagong la bahlakwana.

(a) Naa kgobošo ye, e thomile neng ka pušo ya mang kae? Aowaa! Ga ele therešo, bojakane bo thomilwe ka pušo ya kgoši Sekwati I gomme eitše gore a biletšwe badimong ka 1864, ka 1865 ke dihwiri-hwiri dineanya kgoši Sekhukhune I le badumedi ba thelego ya Berlin Mission Society; fa Moségó.

(b) Naa batho bawe ba be ba gobošwa ga ba ganang? Majakane a be a ganana le mekgwana kamoka ya Sepedi, goba thato efe le efe, yewo e gobošago tumelo ya bona go Jesus Kristus.

(c) Naa ke efe mekgwana, yewo ba be go ba enyaditše ka tumelo yewo ya bona?

Badumedi ba mathomó fa Bopedi, ebe ele batho ba nkego kuwa legodimong ba baya ka nama gomme bailšla mekgwana ye: (1) Banna ba hlala basadi ba humšla otee. (2) Basadi ba rwala diriri go swana le banna, ke gore kamoka basukulugi ba sesadi ba hlanogela poodi le go beanywa sepedi le go fōrwa maētše a sethumaša. Mathumaša a hlanogela go seena "Secretly" senyana ka mokgwa thutišo ya kōmana ya sesadi gomme le mehleng yeno, le kgobošo go basadi ba majakane ba bitšwa gore ke mathumaša, ka baka la go sa be le se seenwego sesading sa bona, goba mmeleng wa bona.

(3) Dipapadi tša dikōmana tša senna le tša sesadi, le go

977

tlōla matsoku a gobantšwe le mahura, go ganetša bana ba bona mekgwana ya maroga a sehetene.

- (4). Go apara dipheko melaleng, ya banna le basadi le bana pōnagalong le go ganetša bana ba bona mekgwana ya sešobošwana le sethumašana.
- (5). Nyalano ya motlalo, ya ganwo kudu ka melaō ya balatedi ba kšrēkš ya tša mmušo wa kgaogšlō le letagō, bjaloge pušo ya Magatiši ya gana go kwa molaō owe; ke ge selete se ferekana gomme ebe e se motse wa Marota fššla aowaa! E bile tšišinyšgō e kgolo go lekhu la Bopedi, ka gobane bogoši bja sesotho goba motho moso ebe ele kōma, kgoši e ka jang kantle le dikōmana tša banna le basadi, ga e se gōna.
- (6). Badumedi kamoka, ba e lego balatedi ba thuto ya efangedi ga ba na dihlong ka go ipitša gore: Rena-re-Majakane! Le ge batseba gore, leina le ebe ele la kgobošo go borrago-bona le bommaabo: "Monere" yo mongwe wa lekgowa, o kile a re a ruta ka teng ga ntlo-kgethwa are:- "Motho yo mošweu ke seetša sa motho moso;" naa ke mang yo a phega-go thērō ye? E ka fo phigiwa fšla ke makhudu-thamagana a motse wa Mohlaletse, le ba metsana ya-bo-bošupa ka leleme; le kamoka bawo ba swarišago tša mogofe le bona baaroši le basenyi ba leagō le bona bawo ba rego lahla re tōpš, bo-mmamoneanyi, bompholotšane bomaja ka leleme; bo-thitšswana a lehaano, ba rego morēna o fo fa rena re nnoši.
- (7). Le mehleng yēno go nale tsefšlō, ge mohetene a re go ngwana wa mokeresete:- Lejakanyana:Sejakanyana goba Majakanyana, mohetene yo bjalo, o tiya kgomo lenaka; go re loketše ga re le digoboga tša ebangedi ya "Kristus Jesus".

978

978

Sereti ka Masepekere

wa African Methodist Episcopal Church.

Sere:- "A song will I sing to you,
Of both men good and truth,
Who laboured with righteousness and truth,
And they started in their youth;
And never fainted in the fight".

Mnowelele:-

"On the church is moving on!
the church is moving on!
From land and from valley;
From mountains top rally.
The ban out and flense!
The battle bow is string ;
For the gaint wrong no more is string:
For the church is moving on!

Ditlogolwana tša kgoši Sekwati I le tša kgoši Masemola di
opela dire :-

"Ke fo rato bala gape,
Taba tše disa tenego,
Tše dibolêlago morena;
Ka mo a re ratilego".

- (8). Naa ba ka ehlabêlêla bjang Malepe-malepeledi a pula?
Bana ba ntlo-kgethwa ya Kristus Jesus, ka melopong le
dithokgweng; fawo go llago phukubjwe le mongao, ntshe
go sepelwago maponopono tirolesufi.

979

Kgaoganyo 343.

Tsela kgologolo go latywa lebila.

Naa rangwane ga o re puku ye, e relwe gore ke Thamaga ya Mabjana; O ra ka baka lang?

Kgoši Sekwati I, moršna wa khutšo, o re; go monnagwe Seraki: O baka le nna bogwadi o reng wa re o thamaga! Mola nna ke le "Thamaga a Mabjana, ke le Kgwadi ya bo-Mmamabu a Maleka".

Go bōnagala seštša, go pukwana ye, mehleng e etlago ya setshaba se sa Bapedi; ba tlo bōna tshalšlō morago ya bona, ga ba bile tshwene ya morago e bōnwago ke mahlelerwa dithutong kamoka tša dikgapetla.

Kgoši Sekwati I, o amogetše thuto ya lentšu la Modimo gabotse le ka kgopolo ya gagwe kamoka, gomme a sa tsebe ka gare ga diolwana "Sons", gore di tlo šala di senya, kgwērano e botse ya gagwe le "Dr. Rev. Merensky wa Berlin Mission Society 1861".

Pukwana ye, e bapetšwa ka tshetsholo, go ditherešo tša ditiragalo le tša Beible ekgethwa; go bolokšla setshaba mekgwa le melaō ya bona ya tlhagō, ke leumo la ditlogolwana tša šona. Ge go lebšlšlwa, go badiwa ka mo dipukung tše hlano tša Moshe mohlanka wa Jehofa Modimo; go hweditšwe mahlatse le tshegofatšo, ka setshaba sa Israele go lōta matlōkō a kgale.

980 Thamaga ya Mabjana, ga ere mekgwa, ga e ra thutwana tša bofora dikōmana tša banna le basadi, ba kginne setshaba maakeng le megabarung; yšwo ba setlšlago mehola ya malapa a bona. Gona mo kgaoganyōng ye, ga e bolšlšlš ka mokgwa wa lebollo la Abraham aowaa! Magoši a Bopedi, a fohlile ditshaba tša bona ka boradia gomme baepatile ka lebollo, gomme bana ba kgulugile bare; Kōma e gōna e nale marofana e ya sepela.

Le mehleng yeno (1965); bateswadi ba bana ba sa fele ba gapiša bana ba tona lefsifsi.

Tiragalo, ga e bēbē motho goba phagamo ya motho, yōna e bjalo ka molaō, go mang le mang, kuwa Engelane ngwana kgoši yo mogolo "H.R.H" o kile a lefišwa 70½cents ke "Magistrate", ka kgōrōng ya

980 molaš; ngwana yo o be a sepela mokgobeng "street" a tšame a kgōga motsoko "Cigarette" a swarwa ke lephodisa la mmušo a a hlolwa ka molaš wa bogoši gore a tetsebe gore, ke yēna mang mo setshabeng sa gabo sa maisimane.

Senatla moaposetola Paulose, o re: Molaš ke seipone sa motho ofa le ofe lefaseng le, gore ba bohle, go etebšllélélwe ka go sōna go dithōkō goba leokodi "Tie" o tlemile gabotsana goba mohlomong bolokwane bjo, ga bo go swanšle gabotsana; e se be mohlomong bo go rona, gōna o boapole o setlo tšama o nyenyollwa ke batho mathabong a leagō la geno.

Melaš kamoka, e beilwe sebakeng sa bophelo bja batho mo nameng, le kuwa moyeng badimong ka morago ga lehu. Bala puku ye, "Exodus 20. 1-18: Revelation 20. 12-13"

Gape-gape, ka mekwa le melaš ye e lebanego batho kamoka bophelong bja lefase, mang le mang ke tshwanšlō gore; a širogšlš dikotsi tšš:-

- 981
- (a). Tloga tseleng ya setimela, se ka go šilaganya; ka mehla boifa yo a ka senyago bophelwana bja gago gomme wa lōba tšohle tša lefase.
  - (b). O seke wa wēla noka efe le efe, o e bōna e tletše gomme mošla, o tshetše setša; Meetse ga a na di tshwaršlélō go riatšo borrawešu.
  - (c). Lemoga ba buši gomme o nešle kinamšlō, go bohle ba le go madulong a mmušo wa lefase le, ka gobane; ba beilwe ke modimo gore ba be badiredi ba wōna botseng le bošaeding.
  - (d). O fele o pekwa ka moragago, ga o sepela, o thaetša mokgowe, molodi wa sefatatsela; o seke wa re dipitsi ke tlo bōna ka mebala aowaa!
  - (e). Modimo o bupile motho gore, a sepele ka dinawō; e se go go sepela ka leleme.
  - (f). Tlogšla go kgwatha-kgwatha, dilo tsewo di sa go lebanego, gomme o se nago tokšlo go tšona; o lemoge o se gobale goba wa hunyela diatla.

- 981 (g). Bodiba bja sehumudi bonale kwena ka gare ga bjona, go boletše borrawešu-mogolo.
- (h). Dithethanā, boruntlwane le borumulwane, ga di age motse wa re rātšlšlš; go itsano borakgolo-khukhu.
- (i). Širogšla ditsheoga tša thabeng ya Maripe "Maripes Kop"; Thaba ye, e fo ba le manamšlš a tee fšla.
- (j). Wa e bšna o ahwa! Ga e gona eupja ga o ka kwa lentšu le hlaboša iiu! Lešoboro goba lethumaša lere ditloraa! Ka gobane ga a ka nyatša o tlilo hwšlšla dipore ka dibuludi; mabapi le sešma se rego:- "Molala-ehwile-molaleng" Kamoka batho, ba nale tsebo gore ga e gšna phššfšlš goba sebatana, se bitšwago kšma gomme ka baka la sešma se rego:- "Hlogo meetse e lšta ke mong!"
- 982 (k). Sešma, sa kgoši Mašila gatiše abo Diphala sere: "Motho yo senkgadikgomo ga a nkge dikgomo kamoka, o fo nkga tša bawo; ba nyatšago magatiše fšla". Le mehleng yeno, go nkgiwa batho bawo ba nyatšago melaš ya mmušo woo wa Republik II van Suid Afrika.
- Gomme go be go le bjalo, mehleng ya kgale ya pušo ya Sekhukhune wa pele; mmušo wa Bapedi o fentše ke makgowa fšla mo lefaseng la Transfala gomme ga ele mmušo wa ga Tsulu le Moshwšshwš, yšna e ka ba maaka (masese) go rumulana ka yšna go riano mokgalabje wa Mphatho wa Manala a Mampuru morwa wa Sekwati I-"Paramount chief of Bapedi of Thulare's tribe".
- (l). Ka molaš le mokgwa wa Marota, ge e ka re go binwa koša ya moropa gomme go thabilwe, banna le basadi; gwa kwala swanyane ya sehlabeledi segegeya ka mmolšlš wa sekoša gomme se hlabana sešma, se bolelago pifišo go nyatšo ya kgoši goba bakšmana, ga ebe molato wa tshekišo kgšrng ya Marota. Le ge yo mongwe wa bjana bja kgoši mohlong (mohlomong) a etele goba a etetše seleteng se sengwe a hwetša le go kwa koša, e nyefula segoši sa Marota seša se be kgaula ka bjakš motsaneng owe kantle le tshebi ya dira tlhasšlš.

1006

K34/120

77

- 982 (m) Pušo ya Bapedi ba Thulare, e be e sa bābē sefahlego sa mašaedi goba motho wa matššpē, mang le mang le bakgomana; ba be ba tseba madulo a bona le mekgwa ya ditumedišano ka tlhomphano ya ba bina Noko ya Mohlake "Genokakop No.122".

983

Kgaoganyō 344.

Dikgola-morithi tša A.M.E.Church Suid Afrika.

(fig.7) Yo ke Moruti Mangena Maaka Mokone. Ke yēna kgolatsela mothei wa kērēkē ya Ethiopian Mission mo South Africa ka 1893 gomme ka 1896 ya bopana le African Methodist Episcopal Church ya go thewa ke Moruti Richard Allen kuwa mošola! Amerika motseng wa "Philadelphia 18th century".

(fig. 7)

(fig.8)

(fig.8) Ke Moruti Dr. Francis Macdonald Gow, ke monna yo a go tswalwa kuwa Amerika gomme ka tsebōgō ke wa ga Kabu; monna yo ebe ele kokwane ya A.M.E.Church mo Afrika-borwa. Kērēkē e ka seke ya molebala, ebe ele mmotegi wa baruti e bile a nale leratō go bohle, e bile e le mmotegi ka dipišopo tša kērēkē ye kuwa Amerika; ebe ele ka mehla go ba modula setulo sa dikopanong tša ngwaga "Annual Conferences" mehleng yohle ya dintwa (1914-1918); tša ditshēlē tša majeremane.

984

Diphōkgō tše pedi tše, ebe ele tšona dikōnōkōnō tša African M.E.Church fa lefaseng la gabo rena la Afrika-borwa; le ge mehleng yēno go ka ba gōna nyatšego ya kērēkē: Eupja Mong wa kērēkē ke hlatse ya modiro le kgotlōlō go ebangedi fa "Kristus Jesus";

984 Modiro wa bona ba o rumile ka pôtšgô go fihlela mafelelong a bophelo bja bona lefaseng le.

Ba be ba ôpêla bare:-

"Ha le mpotsa tsepo ea ka,
ke tla re, ke Jesu;
Ke lapetse ho moaka,
Ha hae ke ha eso".

Ee! Ba ôpêla, ka tumêlô le leratô le kholofêlô ya bophelo le khutšo e safelego, go Kristus Jesus; Yêwo ba dumetšego go yêna; ba sale mono lefaseng le.

Mohleng ye, dia kgolokguthiša dirathana, dirêta dire:
"Magageng a maso thakong tša badimo, go opelwa koša e rêtago Modimo-Ramatla Ohle"; ditshaba tša Afrika di tla ka boethapô tumišong go leina la mophološi "Jesus".

Mohlabeledi, O re:-

"We are tossed and driven,
O the reckless sea of time;
Sombre how tempest often.
Succeed bright sunshines,
In that beautiful land;
When the midist has rolled away,
We will understand each other better;
By and by!
When the morning comes, All the saint of God
Are gethered home. We will tell the story
How did we have overcome?
For we will understand each other better by and by'

Molato wa kgobošo ka molomo.

Ka letšatši la dinne la Dibatsela 1965; Mokgomana Mahlagamme Seraki "vs" kgošana Motodi Sekhukhune.

Kgobošo ye, e tlišitswe fa kgōrōng ya Marota a "Naaboomkoppele No.398". Mmigi. Mahlagamme a re: "Mmigwiwa, o nkomantše ka mašapa a dikgowa; ka seburu le seisimane gomme le ge dipolêlô tšewo ke sa ditsebe tšana tša lapiša kgopolo yaka ka kudu-kudu le pefêlô e kgolo Gomme le gōna a nkomanyetša modiro wa tokêlô yewo ke beilwego ke lena Marota a fa Bogwaša, go wōna modiro wo wa mogōrōgōrō".

Mmigwiwa "Defendant" are:- Ke therešo, sewo se bolelwago ke mmigi yo, ke ge ke mokgalemela, go letša tshipi; e le ka baka la go fapana ga dinako tša diematšatši "hours". Kgōrō ya re: "Aowaa-owaa! Ebe e se tokêlô ya gago gore o mokgalemêlê ka mašapa a polelo yewo mmigi a sa e hlathego, seburu le seisimane ga a ditsebe: Wene o ka be o tlile go yēna la laetšana dinako gore le bōne ye e le go pijana goba morago; rena kgōrō re go bōna malaomabe ka kudu-kudu.

Selêpê Ka mokgōmana. Stephen Mogase Sekhukhune are:-

Dimo-a-hlabirwa, o a kwa se Marota a se bolêlago?

Ee kgoši! Mošawane godimo ga gago ke pudi etee gomme o gomêlê maroga go ba botatago.

Le ge selêpê se kukubane go rêma, taba ye eitše ya kgwatha Mangalatsepa a mantši ka bahlankedi ba Mmigwiwa.

Kgaoganyo 346.

Borrawešu ba hufišitše diphōfōlō.

Naa ke ka baka lang, ga o re botatane ba dirile khufišo ya diphōfōlō; o ra dife? Ke ra, kamoka diphōfōlō tše kgolo le nyane, tšewo mehleng yēno dibonwago kuwa dinaganeng tše bitšwago "Reservation" bolotong; ke gōna mowe go bonwago le go tsibja mehuta ya tšona le ka kgolegong ya tšona moo go retšwego "Zoo".

A nke o refe maina, a tšewo dihufilego mo kgaufsi le metse le metsana? (1) Tlou. (2) Tshukudu. (3) Nare. (4) Kgokong. (5) None. (6) Thōlō. (7) Phala. Gomme mašaletšana a a sa bonwago ka go nnyane (1) Phuti. (2) Pudahudu. (3) Mmatla. (4) Hloolo. (5) Kome. (6) Sekope. Ga ele dibatana tšona, go sa bonwa (1) Phukubjwe. (2) Kgaano. (3) Tshipa. (4) Nkwe. (5) Phiri. (6) Pela (7) Motswitswanyane. (8) Khuephane. (9) Sehlora (10) Monwane (11) Mošapaloma. (12) Kubu e sa bonwa nokeng ya Lepelle le Tubatse gomme ka baka la go pšha ga madiba, dišuthile madulong a le a be go a tsebēga.

A nke o mphe mabaka kudu, a khufišo ya dihlohlwa tše e bile eng? Ke tlo go araba, ka tsebo ye efetago kgopolo ya bomotho bja gago; mola makgowa goba maisimane a ka be a se a ba kgaufsi le motho moso, go be go ka se ranye selo goba se ka bonwago kgaufsi le diagōlō tša setshaba sa Bopedi. Molaš wa kganetšo ya polaš ya diphōfōlō o tlišitse mohola, ka gobane ga dihufile di ka sehlwe di hlodiwa gape gomme tseobo ya tšona go tlo fo sala bjale ka ga re ekwa bare, go kile gwa ba batho ba mathōmō ba go bopa ke Modimo ba re ke Adam le Efa.

Masolo a dikgoši le a dikomana tša madikana le tša bogwera, le masolwana a marēna goba magōle "Hunters" e le go batho ba go rata kudu moro wa phōfōlō, ba be go ba fetša kwedi pedi goba tharo šokeng go bolawa diphōfōlō; ka masolwana a boethapo: Gomme tiro ye e be go e fo ba ya megabaru le bojato gomme le gōna go se na kiletšo e le wōna mokgwana wa boepušo, kgopolo e se gōna gomme le molaš (Sehlong) se se gōna.

987 Mmušo woo wa melaš ya tšireletšo ya diphōšfōlō le dinonyana o hlamilile ke setshaba se nalego tsebo go ramatla kamoka. Batho goba banna ba dirata moroo wa diphōšfōlō, ba be ba gōrōga ka mafsifsana ga batšwa masolong a bona, ba rwele melōkō ya megwaapa le matlalo goba mehlwaela ya dipōšfōlō le ya dibatanyana.

Mehleleng yēno mo dinageng tšewo go lotilwego di-phōšfōlō bafswa ba bogēla tsebo ya mehuta-huta ya diphōšfōlō, banna ba makgowa ba nale tlhaologanyo gore; khufišo ya dihlohlwa tša mohola ga difedišitšwe tlhōlo "Creation" engwe e ka sehlwe e ba gōna gape godimo ga nthokolo ye, re le go godimo ga yōna.

Ka ngwaga wa 1965 gore re fihla fa Naaboomkoppies No.398 banna ba babedi e le go mokgomana Makoko Ramokgobeng Serōka le mokgomana Kgopane Makgopa Mashabēla ba kile ba bina Matlampuleng, ba tanya phalana ka motatō gomme bosebataladi ba bōna, ba swarwa ka maphodisa a naga ye; baišwiwa Maruleng Driekop baahlolwa R30 (£15), yo mongwe le yo mongwe. Ge motho a rata nama ya phōšfōlō a riye masilageng a magolo kuwa ditoropong, o tlo ehwetša wa rōka; gomme ge o sa kgodišēgē, gōna kgopela ba mmušo ditokēlō tša go ka ehwetša bjang? Bona ba tlo go nyareletša sewo se ka go fago tshwanēlō; le gōna ka baka lefe fa ngwageng gomme ga ele mahlajana wōna a ja beng ba wōna.

Molaš wa tšhireletšo ya diphōšfōlō, ga wa dirwa ke "Suid Afrikans Polisie" goba dikomosasa tša fa Bopedi aowaa! E dirilwe ka kgōrō-kgolo "Parliament" e le go yōna matla a dikgōrō le dikgōrwana tša taolo le tlhabollo ya ditshaba le ditshabana, ka tlase go mebušo ya bopara bja kgoro-kgolo yewo; gomme kiletšo ye ke "Tulane-zizwe".

Borrawešu ba be ba bolaya diphōšfōlō, ka mokgwa wa go hlōka tlhaologanyo le go se be le yōna kgopolo, ya gore; kanthe khufišo e tlo tliša bofēlō bja diphōšfōlō; Dibatana tše dilego bjaloka ditau ebe ele tshwanēlō go tšwišwa, gobane le wōna molaš wa ditshaba kamoka o ditšwile, ka baka la goba manaba a motho mo lefase -ng; le go diphōšfōlō.

Diphoofolo ke kgale di sena mong, eupja mehleleng yēno di nale moloti wa tšona e lego molaš ka baka lewo, molaš o šikarwa hlwe-

988 hlwele e se go go gatiwa ka dinawo go swana le megamara-tšitla (manphašane) goba dieta aowaa! Molaô ke botšepi le seipone sa mang le mang lefaseng le.

Ga e sale go thôma ka pušo ya maisimane, mo Afrika-borwa dilo kamoka tšewo borrawešu ba be go ba dihufiša, matšatšing ano di a lôtwa ka melaô; diphôôfôlô le mehlare, go bonwa meboto le meedi go 989 bjwetswe dithokgwa naga e fetogile enana, le kgabišo e botse-botse.

Borrawešu ba be ba gana le go bjala namone ba re, motho ga a bjwetse mehlare wa monamone o a hwa; bjalo ba go kae? Hleng ba hwile naa ba bolaille ke ofe monamone, owe ba ilego ba o bjala aowaa! Ba be ba dirwa ke bobudu le go hlašlêla tsebo le tlhaologanyo, ka baka la go se tsebe dikgapetla le tswelopele ya ditshaba tša mošola wa mawatle.

Metse "Towns" kamoka ya mokgowa e hlamilwe ka mehlare ya mehuta-huta, e le gore mehleng ya phalalêlô ya bona mo Suid Afrika; e be e fo ba melala: Bobodu le go gana thuto mehleng yêno rena ditlogolwana tša Maidiša-mathakga, re buna le go ja diwêla fase tša bagwera ba rena.

Magorwna "Kraals" a rena, ga a šireletšwa ka selo, o fo bona banna ba le sebešong ba ôôra mollo eupja o le bokgujana bja $\frac{1}{2}$ mašlê gomme se se re gopotša bobodu bja botatane.

Le ge seêma sa mogologolo sere: "Tlhaako ya pele mo e gatilego ya nthago le yôna e gata ntshe", eupja ga ele dikidiša mathakga tšona go seke gwa šalwa moragô letšatši le hlabile ma-Afrika: Bapedi tlogelang tirô tša kuwa morago, a go inamelwe molaô le thutô e lego yôna seêtša sa merafo ya dikutlo tše nne tša lefase.

Go hlatholla polêlô ya kgaoganyo ye, mabapi le diphôôfôlô le dibatana tšewo bontši bja batho, ba utametšego ke tsebo ya mohola wa tšona le ka go hlôka maele "determination" a tšona tlhagong; dibonwa e le dihloka-mohola kganthe ga e ka be di se gôna boi bo ka be bo se gôna mosegare le bošego.

990

Dibatana tše:-

(1) Tau. Sentawana. Nkwê. Lehlalerwa. Phiri. Phukubjwe.

Kgano le tšona di nale mehola ye lebaneng tlhólêgô ya tšona mo lefaseng, le ge nama ya tšona e sa ke

990

e hwetšwa ka ngwakwaneng wa lesilaga "Butcher" e rekišwa; eupja mohola wa tšona ke o mogolo le go motho.

Le ge e ka be ka letsogong le lengwe ga dišuhle motho, lemoga; boi bja go boifa tšona ke mme le rarre go wene.

(2) Pškwa (Sepeškwā) Mankgodī. Kwena. Nōga. Tshwene le tšona disegetšwe wa tšona lekabēla, mapatlelong le mašemong a batho, ditseleng le mafokeng go sepešwa ka tlišōkōmēlō le go rebulla matlapa le go boifa madiba a dinoka tše kgolo; gomme le ge nama ya tšona ga e kgaufsi goba go bolšlwa thekišong.

Thakadu e felwe go fokotša mohlwa le ditšōšwane tše lomago batho le go senya gomme mohlwa le wōna ke moseny: wa nyako ya dipata le mabjang, le ge mohlwa o re fa thuto ya borštō medirong ya rena mo lefaseng: Mohlwa "White Ants" ke setshabana sa borštō ga o khutše bošego le mosegare; go boletše ke mohlalefi wa bahlalefi.

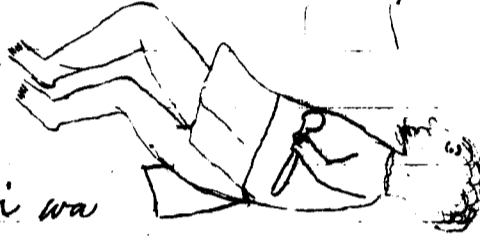
(The Proverbs 30. 25-26:).

Kgao ganyô 347.

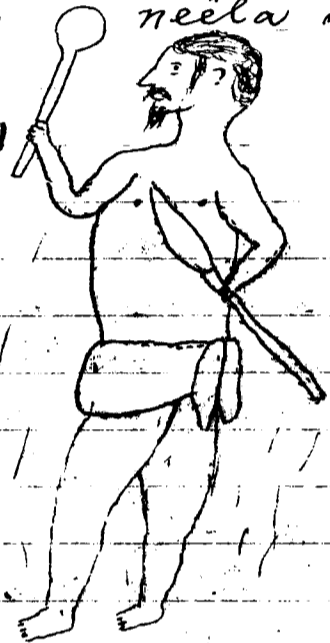
Ka tša pusho ya Mozenyi le Mozenywa.

Mokgwa le molaô wa Bapedi, ge diraa ditwile gomme tlhabano ya befa gomme yaba ya bepologa; engwe kgoshi goba kgoshana a penya goba a penywa, yo a pentego o tlo neela yo mongwe ditshwanêlo tša pusho.

(Fig 9).

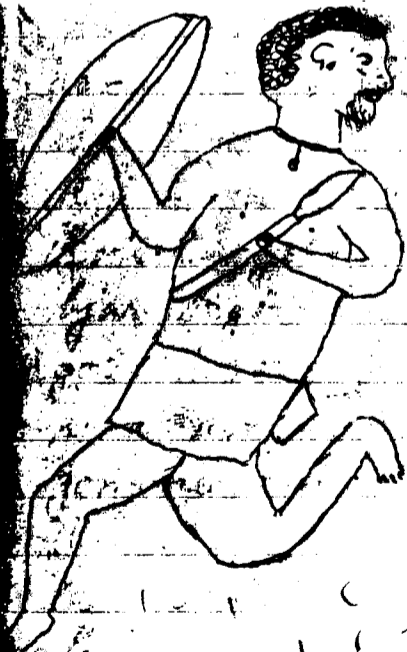
(Fig 10)

Mohlalani wa Leswatse o bolawa ntsweng kuwa Tsolameetse ka Mokgomana. Manshe ebe-ele ka ngwaga wa (1856) Ka pusho ya Kgoshi Sekwati I.

yo, ke mohlalani wa Leswatse o wa tsaba tshaba ebile o gakile ke polêlo ya se qagabo o ro: Mape babee!

(Fig 11). So-lahlaa bana bakaa!

(Fig 12).

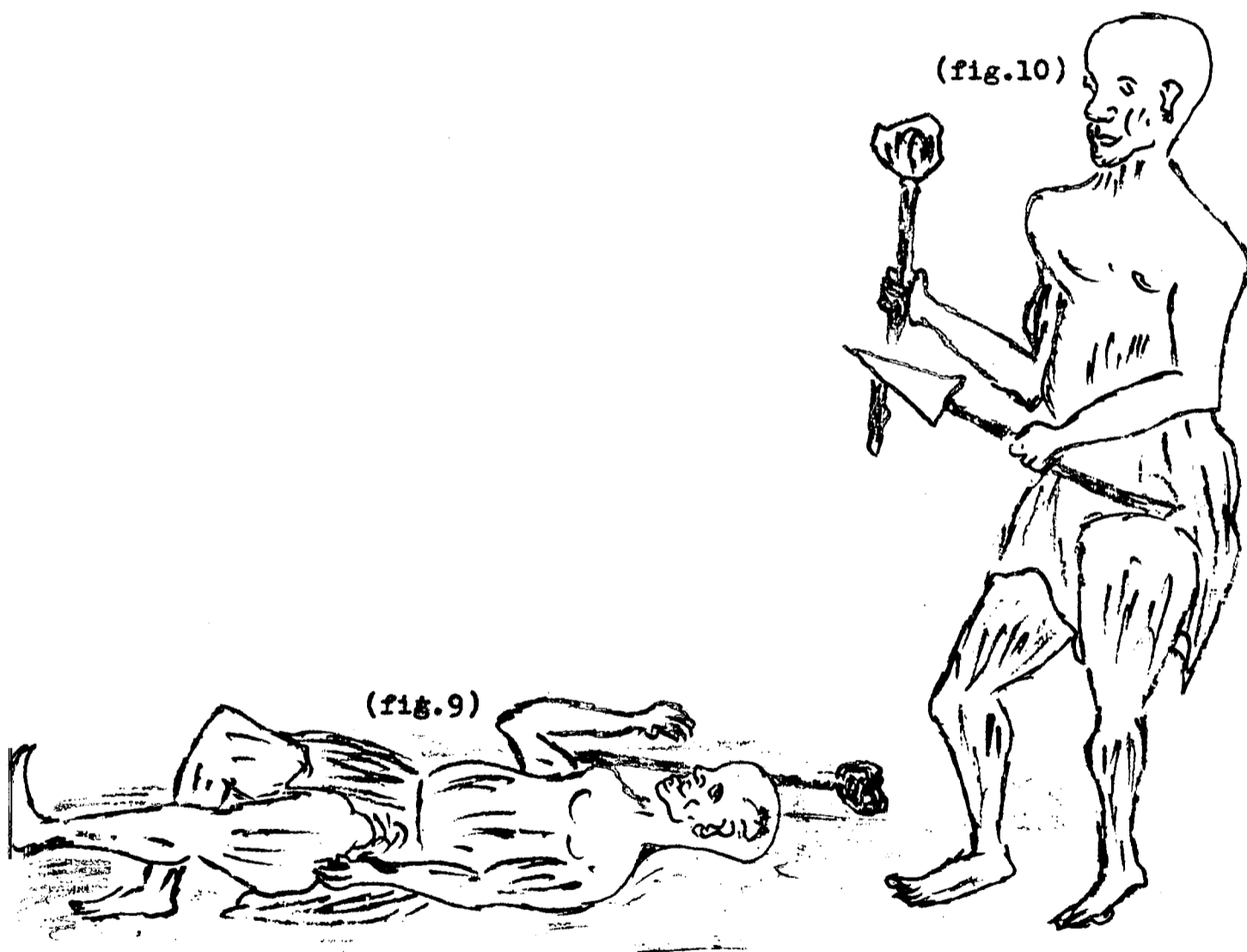
Yo, ke Mokgomana Mahlagame Sekwati Thulane o rakedisha Mohlalani kuwa Tsolameetse (1856)

991

Kgaoganyo 347.

Ka tša pušo ya mofenyi le mofenywa.

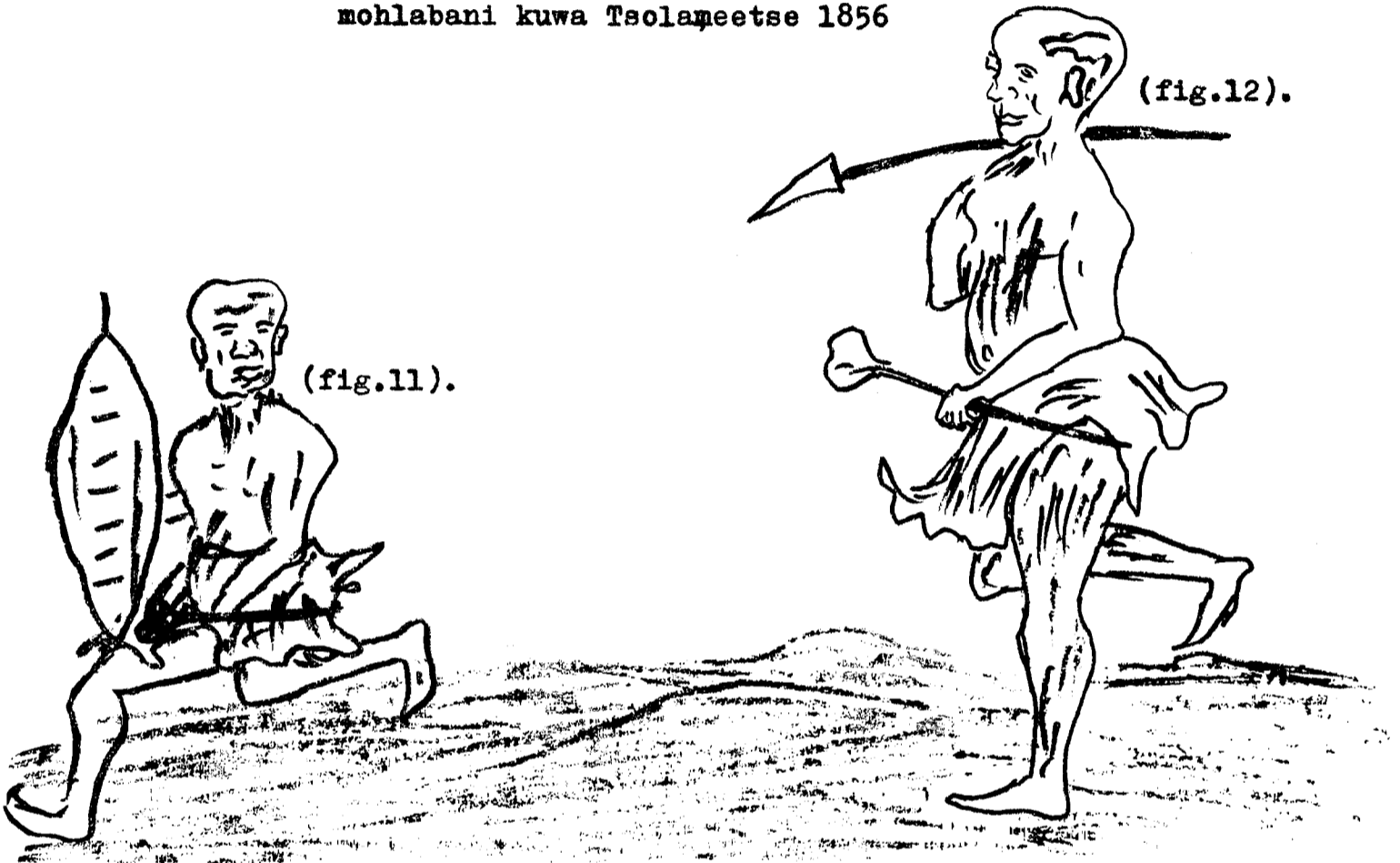
Mokgwa le molašo wa Bapedi, ge dira ditšwile gomme tlabano ya befa gomme ya ba ya befologa; engwe kgoši goba kgošana a fenywa goba a fenywa, yo a fentšego o tlo nešla yo mongwe ditshwanšlō tša pušo.

Mohlabani wa Leswatse o bolawa ntweng kuwa Tsolameetse ka mokgomana. Manshe. Ebe ele ka ngwaga wa 1856 ka pušo ya kgoši. Sekwati I.

- 991 Yo, ke mohlalani wa Leswatse o wa tšaba e bile o gakile ke polêlô ya se ga gabo o re: Maye babee! So-lahlâa bana bakaa! (fig.11)

(fig.12). Yo, ke mokgomana. Mahlagamme Sekwati Thulare o rakediša mohlalani kuwa Tsolameetse 1856

- 992 Matla a mofenyi godimo ga mofenywa, mofenyi o laola le go laêla ditokêla tša bogoši go bohle ba fentšwego ke bogale bja lerumo la gagwe; tše dilebanego mofenywa ke gore:- (a) Mahlakori ka moka a motse wa mofenywa ke a mofenywa. (b) Dibego tša mabjalwa ke tša mofenywa, le dibegêlô tša madumediša. (c) Go molokolla go bolotša dikômana tša banna le basadi eupja ga e le kôma ya banna yôna mofenywa, o thôma ka go e begêla Thulare ka kgomo e se ya hlagišwa gomme, ge mofenywa a ka hlagiša kôma kantle le pegêlô e ba molato wa bonyatši pele ga Thualare..(d) Go mofa goba go fa mofenywa ditokêlô le matla a go thubelwa ka lapeng le tshemong ya setima-mollo. (e) Mofenywa ofe le ofe, o tlemegile go tliša go mofenyi ka ngwaga seloba sa madumediša ga e ka ba kgomo goba se sengwe . sewo se lego malebana kgudišo ya borêna bja Bapedi. (f) Lesêlo: E ntšwa ka mabêlê goba maotša goba se sengwe sa tše bjalwago; gôna

992 ke ge letšogô lehlaêlêla ka dišegong tša mošata. (g) Melato kamoka ye šitago kgôrô ya mofenywa, e romêlwa Maroteng ka motseta goba batseta ba ba lebanego botsetedi bja kgôrô ya morwa wa Modiše. (h). Kgoši goba kgošana efa le efe, yo a la ahlolago molidi goba mmigwa ka go bêšba goba seatla-kobong gomme mmelaedi a fihliša sello kgôrông ys Thulare, gomme kgôrô ya hwetša sello se le malebana; Monna goba mosadi e tlo ba setia godimo sewo setiogo Ngwana-moloi. Ye ke y^ona melaô ya bo bonkgweti bja kgôrô ya ba bina Noko.

993

Kgaoganyô 348.

Serêthô sa Republik II van Suid Afrika.

(ka Mohumagadi. Dorothy M.M. Motubatsi).

A gaa! O rutugile kubutona ya madiba;
 Kubu rešoga abo Ramošweu,
 Kubu, hlanola maroota re bone!
 Rephapoliki wa rena, ke pheta a thakga:
 Thaaga se bonwa ke magošî.
 Ke bolokwane seila balata;
 Kubutona, mohlang wola o rotoga:
 Ra sema nke re tliilo lewa rahlanogelana.
 Mašilo a ja batho, ka theko ya lerumu;
 Kganthe go tliile motho-ršthô.
 Motho mmêlêga batho, ka thari ya Kgokong;
 Mebja kêtanê, se tšungwa mollong wa "Steelwork":
 Mola thari ya nku e belega bana-dihlare, mawatla-bongwana
 ngwakô.
 Kubu, o hlanotše maroota re bone,
 Gobane bana ba Kubu re dutšî Makômôkômô.
 Re a ja re a nwa, re mašthô tetenene sešate;
 Re lema tema dibonwa ka mahlô:
 Re alafiwa mehuta-huta ya malwetšî.
 Re fiwa le difepa mōya di iša bophelong.
 O dutšî phirintshong-kgorong wa nagana,
 Ka go swana ba bašweu le ba baso.
 Tlhabollo wene e be medupi le phoka selemo
 Le marega. Kubu sethelêgwa! Ke Poulu a mabasa gōna ga
 Mmamelodi:
 Rephapoliki o kgokololo-tu! kgokolo a mmago Potoko;
 Kgokolo sewa mohlakeng abo mohlaka motala wabo "De Wet Ne
 O moethaupi abo ramošwe-sebâtakgomo sabo morwa "Verwoerd"

Lemoga:- gore-

Dr. H.F.Verwoerd. O retiwa gore, ke sebatakomo ka gore, ka

993 ngwaga o mongwe, o kile a gobatšwa ke etšupja-gólōla kopanong ya tlang ka dikobo; gōna mo ga Mmamelodi ka Sekuwetšana sa muši.

Ebe ele ka baka la thelêgo ya mmušo woo wa "Republiek van Suid Afrika".

Dr. M.D.C. de Wet Nel. O retwa gore, ke mohlaka-motala ka baka la mediro ya gagwe ditshabeng tša leno la gešu, malebana le batho baso; Mediro yewo e ka sepshwe le mehleng ya ditlogolwana tša batho baso ba "Republiek van Suid Afrika".

Sekuwetšana: Sethunyana se se nnyane; "revolver".

Sebatakomo: Sebatana sewo se bolawago ka lesolo la banna, goba thepong ya bogale bja Tau - Lion; yewo monna a ka se bolaego a noši.

END. S 1006